

Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍ ADVOKÁTKY
JULIANE KOKOTT
přednesené dne 18. dubna 2013¹

Věc C-501/11 P

**Schindler Holding Ltd a další
proti**

Evropské komisi a dalším

„Kasační opravný prostředek — Hospodářská soutěž — Kartelové dohody — Článek 81 ES — Trh s instalací a údržbou výtahů a eskalátorů — Odpovědnost mateřské společnosti za kartelové delikty její dceřiné společnosti — Holdingová společnost — Program slučitelnosti uvnitř společnosti („program Compliance“) — Základní práva — Zásady právního státu při ukládání peněžitých pokut — Zásada dělby moci, zásada určitosti, zásada zákazu zpětné účinnosti, zásada ochrany legitimního očekávání a zásada zavinění — Platnost čl. 23 odst. 2 nařízení (ES) č. 1/2003 — Legalita pokynů Komise z roku 1998“

Obsah

I – Úvod	3
II – Skutkový základ sporu	4
III – Řízení před Soudním dvorem	5
IV – Posouzení kasačního opravného prostředku	6
A – K zásadám dělby moci, právního státu a přímosti dokazování (první a druhý důvod kasačního opravného prostředku)	6
1. K ukládání pokut v oblasti kartelového práva Komisí (první důvod kasačního opravného prostředku)	6
a) Úvodní poznámka	6
b) Neexistence námitek směřujících proti ukládání pokut Komisí s ohledem na základní práva	7
c) K vyvrácení několika dalších argumentů uplatňovaných navrhovatelkami	9

¹ — Původní jazyk: němčina.

2.	K požadavkům kladeným na provádění důkazů Tribunálem při přezkumu rozhodnutí Komise o uložení pokuty (druhý důvod kasačního opravného prostředku)	10
a)	Přípustnost	10
b)	Opodstatněnost	11
3.	Dílčí závěr	12
B –	K odpovědnosti podniku za porušení kartelového práva, jehož se dopustil v oblasti své odpovědnosti	12
1.	Ke spoluodpovědnosti holdingové společnosti (sedmý důvod kasačního opravného prostředku)	13
a)	K zásadní kritice stoprocentní domněnky uplatňované Schindler (první část sedmého důvodu kasačního opravného prostředku)	13
i)	K zásadě oddělené odpovědnosti vyplývající z práva obchodních společností	13
ii)	K tvrzenému zásahu do pravomocí členských států	14
iii)	K tvrzenému porušení výhrady podstatnosti	15
iv)	Dílčí závěr	16
b)	Ke kritice uplatněné Schindler týkající se konkrétního použití stoprocentní domněnky (druhá část sedmého důvodu kasačního opravného prostředku)	17
i)	K významu „programu compliance“ Schindler Holding	17
ii)	K požadavku „popsání vzájemných vztahů uvnitř koncernu“	18
iii)	K pojmu „obchodní politika“ v rámci stoprocentní domněnky	19
2.	K zásadě zavinění (šestý důvod kasačního opravného prostředku a části sedmého důvodu kasačního opravného prostředku)	20
a)	K výtce, že stoprocentní domněnka vede k odpovědnosti bez ohledu na zavinění	20
b)	K výtce, že nestačí, že někteří pracovníci porušili zákaz kartelových dohod	22
3.	Dílčí závěr	23
C –	K některým dalším právním otázkám týkajícím se ukládání a výpočtu pokut za kartelové delikty	23
1.	Platnost čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003 s ohledem na zásadu určitosti (třetí důvod kasačního opravného prostředku)	23
a)	K tvrzené neurčitosti pojmu „podnik“ (první část třetího důvodu kasačního opravného prostředku)	23
b)	K tvrzené neurčitosti rámce pokuty (druhá část třetího důvodu kasačního opravného prostředku)	24
c)	Dílčí závěr	26

2. Legalita pokynů z roku 1998 (čtvrtý a pátý důvod kasačního opravného prostředku)	26
a) Pravomoc Komise vydat pokyny (čtvrtý důvod kasačního opravného prostředku)	26
b) Zásada zákazu zpětné účinnosti a zásada ochrany legitimního očekávání (pátý důvod kasačního opravného prostředku)	27
3. Základní částka pokuty a tvrzené důvody pro snížení pokuty (desátý, jedenáctý a dvanáctý důvod kasačního opravného prostředku)	28
a) Ke kvalifikaci „zvláštní závažnosti“ protiprávních jednání (desátý důvod kasačního opravného prostředku)	29
b) K polehčujícím okolnostem (jedenáctý důvod kasačního opravného prostředku)	29
c) Ke snížení pokut za spolupráci s Komisí (dvanáctý důvod kasačního opravného prostředku)	30
i) Ke spolupráci v rámci oznámení z roku 2002 (první část dvanáctého důvodu kasačního opravného prostředku)	30
ii) Ke spolupráci mimo rámec oznámení z roku 2002 (druhá část dvanáctého důvodu kasačního opravného prostředku)	31
iii) Shrnutí	31
4. Desetiprocentní horní hranice výše pokuty (osmý důvod kasačního opravného prostředku) .	31
5. Právo na vlastnictví (devátý důvod kasačního opravného prostředku)	32
a) Úvodní poznámky	32
b) K vytýkanému porušení práva na vlastnictví jakožto základního práva Unie	33
6. Zásada proporcionality (třináctý důvod kasačního opravného prostředku)	35
D – Shrnutí	36
V – Náklady řízení	36
VI – Závěry	37

I – Úvod

1. V souvislosti s projednávaným případem vyvstává celá řada zásadních právních otázek týkajících se stíhání kartelových deliktů. Společnost Schindler Holding Ltd a několik jejích dceřiných společností (dále také společně označovány jako „Schindler“) zásadně zpochybňují stávající systém uplatňování kartelového práva v Evropské unii, včetně institucionální role Evropské komise jako orgánu pro hospodářskou soutěž.

2. Schindler zejména zpochybňuje legalitu čl. 23 odst. 2 nařízení (ES) č. 1/2003 a pokynů Komise z roku 1998² jako základní právní úpravy týkající se ukládání pokut. Schindler se navíc zdráhá akceptovat unijními soudy uznané zásady společné odpovědnosti mateřských a dceřiných společností za porušení kartelového práva, která byla spáchána v oblasti jejich odpovědnosti.

3. Uvedené právní problémy vystávají v souvislosti s „kartelovou dohodou týkající se výtahů“ fungující v několika členských státech Evropské unie, kterou Komise odhalila před několika lety a dne 21. února 2007 v souvislosti s touto kartelovou dohodou přijala rozhodnutí o uložení pokuty (dále také jen „sporné rozhodnutí“)³. Kromě čtyř dalších podniků Komise obvinila několik společností patřících ke skupině Schindler, a to včetně holdingové společnosti na samém vrcholu skupiny podniků, z účasti na kartelové dohodě týkající se výtahů a uložila jim pokuty, jejichž výše byla vypočtena na základě obratu této skupiny podniků.

4. V řízení v prvním stupni se Schindler neúspěšně pokusila napadnout sporné rozhodnutí; její žalobu na neplatnost Tribunál zamítl rozsudkem ze dne 13. července 2011 (dále také jen „napadený rozsudek“ nebo „rozsudek Tribunálu“)⁴. Nyní se Schindler domáhá právní ochrany v řízení o kasačním opravném prostředku před Soudním dvorem a odvolává se přitom zejména na svá základní práva a zásady právního stáru, jako je zásada dělby moci, zásada určitosti, zásada zákazu zpětné účinnosti, zásada ochrany legitimního očekávání a zásada zavinění.

II – Skutkový základ sporu

5. Schindler je jednou z předních světových skupin podniků dodávajících výtahy a eskalátory. Její mateřskou společností je Schindler Holding Ltd (dále jen „Schindler Holding“) usazená ve Švýcarsku. Schindler působí v oblasti výtahů a eskalátorů prostřednictvím národních dceřiných společností⁵.

6. Během léta 2003 byly Komisi předány informace týkající se možné existence kartelové dohody mezi čtyřmi hlavními evropskými výrobci výtahů a eskalátorů, kteří vykonávají obchodní činnost v Unii, a sice Kone, Otis, Schindler a ThyssenKrupp⁶.

7. Rozsáhlá šetření Komise nakonec vedla k závěru, že uvedení výrobci výtahů a eskalátorů se „účastnili čtyř jediných, komplexních a trvajících protiprávních jednání v rozporu s čl. 81 odst. 1 ES ve čtyřech členských státech tím, že si rozdělily trhy, když se dohodly či jednaly ve vzájemné shodě při přidělování zakázek v rámci nabídkových řízení a zakázek spojených s prodejem, instalací, údržbou a modernizací výtahů a eskalátorů⁷. Konkrétně se přitom jedná o belgickou, německou, lucemburskou a nizozemskou kartelovou dohodu týkající se výtahů. Společnost Schindler se těchto kartelových dohod účastnila v jednotlivých členských státech různě dlouhou dobu, nicméně ve všech případech po dobu několika let⁸.

8. Za každý ze čtyř kartelových deliktů Komise uložila podnikům, které se v daném případě účastnily kartelových dohod, ve sporném rozhodnutí pokuty, při jejichž výpočtu se opírala o své pokyny z roku 1998.

2 — Sdělení Komise – Pokyny o metodě stanovování pokut udělených podle čl. 15 odst. 2 nařízení č. 17 a čl. 65 odst. 5 Smlouvy o ESUO (Úř. věst. C 9, s. 3; Zvl. vyd. 08/01, s. 171); dále jen „pokyny z roku 1998“.

3 — Rozhodnutí Komise ze dne 21. února 2007 týkající se řízení podle článku 81 Smlouvy o založení Evropského společenství (Věc č. COMP/E-1/38.823 – Výtahy a eskalátory), oznámeno pod číslem C(2007) 512 final, oprava provedena rozhodnutím ze dne 4. září 2007, shrnutí v Úř. věst. 2008, C 75, s. 19.

4 — Rozsudek Tribunálu ze dne 13. července 2011, Schindler Holding a další v. Komise (T-138/07, Sb. rozh. s. II-4819).

5 — Body 27 až 32 odůvodnění sporného rozhodnutí a bod 3 napadeného rozsudku.

6 — Body 3 a 91 odůvodnění sporného rozhodnutí a bod 4 napadeného rozsudku.

7 — Body 3 a 91 odůvodnění sporného rozhodnutí a bod 22 napadeného rozsudku.

8 — Článek 1 sporného rozhodnutí a bod 31 napadeného rozsudku.

9. V případě skupiny Schindler měla Schindler Holding ve všech případech nést odpovědnost společně a nerozdílně spolu se svými národními dceřinými společnostmi⁹. Celkově se pokuty, které byly Schindler takto uloženy za všechna čtyři protiprávní jednání, vyšplhaly na přibližně 143 milionů eur.

10. Několik osob, kterým bylo určeno sporné rozhodnutí, se prostřednictvím žalob na neplatnost domáhalo v prvním stupni právní ochrany u Tribunálu¹⁰.

11. Pokud jde o skupinu Schindler, Schindler Holding, Schindler Management AG, Schindler SA (Belgie), Schindler Deutschland Holding GmbH (Německo), Schindler Sàrl (Lucembursko) a Schindler Liften BV (Nizozemsko) podaly v řízení v prvním stupni společně žalobu k Tribunálu, a to podáním ze dne 4. května 2007.

12. V rozsudku ze dne 13. července 2011 Tribunál rozhodl, že již není třeba vydat rozhodnutí ve věci samé o žalobě v rozsahu, v němž byla žaloba podána společností Schindler Management AG¹¹. Ve zbývajících částech žalobu zamítl a navrhovatelkám uložil náhradu nákladů řízení.

III – Řízení před Soudním dvorem

13. Proti tomuto rozsudku Tribunálu podala společnost Schindler Holding spolu se všemi svými spojenkyněmi v řízení v prvním stupni (dále také jen „navrhovatelky“) podáním ze dne 27. září 2011 společně tento kasační opravný prostředek. Navrhují, aby Soudní dvůr:

- 1) zrušil rozsudek Tribunálu,
- 2) zrušil rozhodnutí Komise,
podpůrně zrušil pokuty, které toto rozhodnutí ukládá navrhovatelkám, nebo je snížil,
- 3) podpůrně k návrhovým žádáním uvedeným v bodě 1 a v bodě 2 vrátit věc Tribunálu k novému rozhodnutí v souladu s právním posouzením uvedeným v rozsudku Soudního dvora
a
- 4) v každém případě uložil Komisi náhradu nákladů vynaložených navrhovatelkami v řízení před Tribunálem i Soudním dvorem.

14. Komise navrhuje, aby Soudní dvůr

- 1) zamítl kasační opravný prostředek v plném rozsahu a
- 2) uložil navrhovatelkám náhradu nákladů řízení.

9 — Článek 2 sporného rozhodnutí a bod 31 napadeného rozsudku.

10 — K tomu vedle napadeného rozsudku viz další tři rozsudky Tribunálu ze dne 13. července 2011 ve věcech General Technic-Otis a další v. Komise (T-141/07, T-142/07, T-145/07 a T-146/07, Sb. rozh. s. II-4977), ThyssenKrupp Liften Ascenseurs v. Komise (T-144/07, T-147/07 až T-150/07 a T-154/07, Sb. rozh. s. II-5129) a Kone a další v. Komise (T-151/07, Sb. rozh. s. II-5313). Rozsudek ThyssenKrupp Liften Ascenseurs v. Komise nabyl právní moci poté, co byly vzaty zpět kasační opravné prostředky podané k Soudnímu dvoru šesti z řady různých společností skupiny ThyssenKrupp (věci C-503/11 P, C-504/11 P, C-505/11 P, C-506/11 P, C-516/11 P a C-519/11 P). Ve věci Kone a další v. Komise nyní Soudní dvůr ještě projednává kasační opravný prostředek, který byl podán proti rozsudku v této věci (věc C-510/11 P, Kone a další v. Komise). Dva další kasační opravné prostředky podané proti rozsudku General Technic-Otis a další v. Komise Soudní dvůr zamítl usneseními ze dne 15. června 2012, United Technologies v. Komise (C-493/11 P) a Otis Luxemburg (dříve General Technic-Otis) v. Komise (C-494/11 P).

11 — Tribunál vycházel z předpokladu, že zčásti již není třeba vydat rozhodnutí ve věci samé o žalobě, protože Komise opravila sporné rozhodnutí dne 4. září 2007 v tom smyslu, že Schindler Management AG nadále nepatřila mezi jeho adresáty (viz body 40 až 44 napadeného rozsudku).

15. Rada, která se účastnila řízení v prvním stupni jako vedlejší účastník na podporu návrhových žádání Komise, nakonec navrhuje, aby Soudní dvůr

- 1) zamítl kasační opravný prostředek v rozsahu, v němž se týká námitky protiprávnosti ve vztahu k nařízení č. 1/2003, a
- 2) náležitým způsobem rozhodl o náhradě nákladů řízení.

16. Kasační opravný prostředek byl před Soudním dvorem projednán nejprve v písemné části řízení a poté na jednání, které se konalo 17. ledna 2013. Rada se přitom vyjádřila pouze k otázce platnosti nařízení č. 1/2003, kterou společnost Schindler položila zejména v rámci prvního a třetího důvodu kasačního opravného prostředku.

IV – Posouzení kasačního opravného prostředku

17. Navrhovatelky uplatňují celkem 13 důvodů kasačního opravného prostředku, v jejichž rámci nastolují zásadní právní otázky týkající se ukládání pokut za kartelové delikty Evropskou komisí. Nabízí se roztrždit tyto důvody kasačního opravného prostředku do tematických skupin, a v souladu s tím je zkoumat v mírně pozměněném pořadí.

A – K zásadám dělby moci, právního státu a přímosti dokazování (první a druhý důvod kasačního opravného prostředku)

18. V rámci prvního a druhého důvodu kasačního opravného prostředku Schindler v zásadě zpochybňuje slučitelnost systému stíhání kartelových deliktů, který existuje na unijní úrovni, se základními zásadami právního státu.

19. Schindler se zaprvé domnívá, že pokuty v oblasti kartelového práva nemá ukládat Komise jako správní orgán, nýbrž musejí být ukládány nezávislým soudem (první důvod kasačního opravného prostředku, k tomu viz oddíl 1). Zadruhé Schindler kritizuje způsob zjišťování skutkového stavu Komisí a Tribunálem, který je podle jejího názoru v rozporu se zásadou přímosti dokazování (druhý důvod kasačního opravného prostředku, k tomu viz níže oddíl 2).

1. K ukládání pokut v oblasti kartelového práva Komisí (první důvod kasačního opravného prostředku)

20. Schindler je zaprvé toho názoru, že skutečnost, že pokuty v oblasti kartelového práva jsou na unijní úrovni ukládány Komisí jakožto orgánem evropského vnitřního trhu pro hospodářskou soutěž, a nikoli nezávislým soudem, je v rozporu se zásadami dělby moci a právního státu.

a) Úvodní poznámka

21. Přestože Schindler odkazuje obecně na zásady dělby moci a právního státu, z jejich písemných a ústních vyjádření učiněných v rámci prvního důvodu kasačního opravného prostředku vyplývá, že v jádru je vytýkáno porušení článku 6 EÚLP¹², a tedy porušení práva na spravedlivý proces před nezávislým a nestranným soudem zřízeným podle zákona.

12 — Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „EÚLP“, podepsaná dne 4. listopadu 1950 v Římě).

22. V tomto ohledu je třeba podotknout, že článek 6 EÚLP ještě nemá – na rozdíl od toho, co tvrdí Schindler – přímé účinky na unijní úrovni. Unie totiž dosud nepřistoupila k EÚLP a čl. 6 odst. 2 SEU teprve musí být proveden¹³.

23. Základní práva zakotvená v článku 6 EÚLP mají nicméně již nyní na unijní úrovni značný praktický význam. Jednak jsou v nich vyjádřeny obecné právní zásady, které jsou uznány také v unijním právu (čl. 6 odst. 3 SEU)¹⁴, a jednak jsou kritériem pro výklad těch ustanovení Listiny základních práv Evropské unie, která mají stejný obsah (čl. 6 odst. 1 třetí pododstavec SEU ve spojení s čl. 52 odst. 3 první větou Listiny)¹⁵.

24. Za těchto okolností mají článek 6 EÚLP a judikatura ESLP¹⁶ týkající se tohoto článku pro nalezení odpovědi na výtky uplatněné Schindler nezanedbatelný význam, a proto se dále soustředím zejména na toto ustanovení a související judikaturu. Z formálního hlediska však východiskem pro přezkum porušení zásady dělby moci a zásady právního státu, k němuž podle názoru Schindler došlo, není článek 6 EÚLP jako takový, nýbrž článek 47 Listiny základních práv, zejména jeho druhý odstavec, jakož i obecné zásady unijního práva ve smyslu čl. 6 odst. 3 SEU¹⁷.

b) Neexistence námitek směřujících proti ukládání pokut Komisí s ohledem na základní práva

25. Jak bylo uznáno, právo hospodářské soutěže je sice podobné trestnímu právu¹⁸, nepatří však k trestněprávnímu jádru¹⁹.

26. Podle judikatury ESLP nemusí být trestněprávní záruky vyplývající z čl. 6 odst. 1 EÚLP mimo „tvrdé jádro“ trestního práva nutně použity naprosto striktně²⁰.

27. Pro právo hospodářské soutěže to znamená, že pokuty, jejichž účelem je stíhání kartelových deliktů, nemusejí být nutně ukládány nezávislým soudem, ale naopak pravomoc ukládat takové pokuty lze v zásadě přenést také na správní orgán. Požadavky vyplývající z článku 6 EÚLP jsou přitom splněny, když dotčený podnik může předložit jakékoliv takto vůči němu přijaté rozhodnutí o pokutě v kartelové věci soudnímu orgánu s pravomocí soudního přezkumu v plné jurisdikci (francouzsky: „pleine juridiction“, anglicky: „full jurisdiction“)²¹.

13 — V tomto smyslu také rozsudek ze dne 26. února 2013, Åkerberg Fransson (C-617/10, bod 44, první věta).

14 — Rozsudky ze dne 17. prosince 1998, Baustahlgewebe v. Komise (C-185/95 P, Recueil, s. I-8417, bod 21); ze dne 25. července 2002, Unión de Pequeños Agricultores v. Rada (C-50/00 P, Recueil, s. I-6677, bod 39), a ze dne 13. března 2007, Unibet (C-432/05, Sb. rozh. s. I-2271, bod 37).

15 — V tomtéž smyslu rozsudek Åkerberg Fransson (citovaný v poznámce pod čarou 13, bod 44, první věta).

16 — Evropský soud pro lidská práva.

17 — V tomtéž smyslu rozsudky ze dne 22. prosince 2010, DEB (C-279/09, Sb. rozh. s. I-13849, body 30 až 33); ze dne 8. prosince 2011, Chalkor v. Komise (C-386/10 P, Sb. rozh. s. I-13085, bod 51); ze dne 6. listopadu 2012, Otis a další (C-199/11, bod 47), a ze dne 29. ledna 2013, Radu (C-396/11, bod 32).

18 — K tomu viz mé stanovisko ze dne 3. července 2007 ve věci ETI a další (C-280/06, Sb. rozh. s. I-10893, bod 71), a ze dne 8. září 2011 ve věci Toshiba Corporation a další (C-17/10, bod 48), s dalšími odkazy. ESLP přiznává v rozsudku Menarini Diagnostics v. Itálie ze dne 27. září 2011 (stížnost č. 43509/08, § 38 až § 45) pokutě uložené italským orgánem pro hospodářskou soutěž v kartelové věci trestněprávní povahu ve smyslu čl. 6 odst. 1 EÚLP. Stejným způsobem postupoval Soudní dvůr ESVO ve svém rozsudku ze dne 18. dubna 2012, Posten Norge v. Kontrolní úřad ESVO („Posten Norge“, E-15/10, body 87 a 88) s ohledem na pokutu uloženou Kontrolním úřadem ESVO v kartelové věci.

19 — Rozsudek ESLP ze dne 23. listopadu 2006, Jussila v. Finsko (stížnost č. 73053/01, *Sbírka rozsudků a rozhodnutí* 2006-XIV, § 43).

20 — Rozsudek ESLP, Jussila v. Finsko (citovaný v poznámce pod čarou 19, § 43); v tomtéž smyslu rozsudek ESLP, Menarini Diagnostics v. Itálie (citovaný v poznámce pod čarou 18, § 62); viz také rozsudek Soudního dvora ESVO, Posten Norge (citovaný v poznámce pod čarou 18, bod 89).

21 — Rozsudek ESLP, Menarini Diagnostics v. Itálie (citovaný v poznámce pod čarou 18, § 59).

28. Soud, kterému byla předložena žádost o přezkum rozhodnutí o pokutě v kartelové věci, musí mít podle judikatury ESLP²² pravomoc „změnit“ rozhodnutí správního orgánu ve všech bodech jak z faktického, tak z právního hlediska²³. To navzdory prvnímu dojmu nemusí nutně znamenat, že by soud musel mít sám možnost provádět ve všech bodech obsahové změny rozhodnutí o pokutě (francouzsky: „réformer“). Naopak stačí, má-li soud pravomoc přezkoumat²⁴ všechny skutkové a právní otázky, které jsou relevantní pro spor, o kterém rozhoduje, a zrušit napadené rozhodnutí v plném rozsahu (anglicky: „to quash“)²⁵.

29. Tyto požadavky splňuje systém právní ochrany zavedený na unijní úrovni, v jehož rámci mohou být rozhodnutí Komise o pokutě ve věcech hospodářské soutěže napadena dotčenými podniky. Z ustálené judikatury našeho Soudního dvora totiž vyplývá, že unijní soud má s ohledem na taková rozhodnutí dvě pravomoci²⁶:

- Unijní soud zaprvé provádí *přezkum legality* (čl. 263 první pododstavec SFEU). Navzdory prvnímu dojmu se v rámci tohoto přezkumu nemusí zabývat pouze právními otázkami, nýbrž může přezkoumat také věcnou správnost dovolávaných důkazů, jejich věrohodnost a soudržnost; kromě toho musí přezkoumat, zda tyto důkazy, které bere Komise v úvahu, představují veškeré rozhodné údaje, jež musí být při posuzování komplexní situace zohledněny, zda o ně lze opřít vyvozené závěry a zda Komise v tomto ohledu dostatečně zdůvodnila své rozhodnutí. Posuzovací pravomoc Komise, která by byla vyňata ze soudního přezkumu, v tomto ohledu neexistuje²⁷.
- Zadruhé má unijní soud s ohledem na peněžité sankce *pravomoc soudního přezkumu v plné jurisdikci* (článek 261 SFEU ve spojení s článkem 31 nařízení č. 1/2003), která by měla být za účelem předejití záměn nejraději označována jako „pleine juridiction“ (francouzština) nebo „full jurisdiction“ (angličtina) v *užším smyslu*. V rámci této pravomoci soud může nad rámec pouhého přezkumu legality nahradit posouzení Komise svým posouzením, a uložené pokuty nebo penále tedy zrušit, snížit nebo zvýšit²⁸.

30. Unijní soudy tak mají s ohledem na rozhodnutí o pokutách v kartelových věcech jak po věcné, tak po právní stránce „pravomoc soudního přezkumu v plné jurisdikci“ (francouzsky „pleine juridiction“, anglicky: „full jurisdiction“) v *širším smyslu*, jak ji vyžaduje čl. 47 odst. 2 Listiny základních práv, vykládaný a používáný ve světle článku 6 EÚLP a judikatury ESLP²⁹.

31. Odpověď společnosti Schindler, že „podle současné praxe“ nejsou rozhodnutí Komise v rámci řízení podle kartelového práva podrobena soudnímu přezkumu v plné jurisdikci, je pouhým tvrzením, které nebylo s ohledem na projednávaný případ jakkoli doloženo³⁰. Tribunál se ve skutečnosti zabýval všemi skutkovými otázkami, které Schindler položila v rámci řízení v prvním stupni, a postupně je přezkoumal.

22 — Viz tamtéž.

23 — Francouzsky: „le pouvoir de réformer en tous points, en fait comme en droit, la décision entreprise, rendue par l'organe inférieur“ (rozsudek ESLP, Menarini Diagnostics v. Itálie, citovaný v poznámce pod čarou 18, § 59).

24 — Francouzsky: „compétence pour se pencher sur toutes les questions de fait et de droit pertinentes pour le litige“ (rozsudek ESLP, Menarini Diagnostics v. Itálie, citovaný v poznámce pod čarou 18, § 59); anglicky: „jurisdiction to examine all questions of fact and law relevant to the dispute“ (usnesení ESLP, Valico v. Itálie ze dne 21. března 2006, stížnost č. 70074/01, *Sbírka rozsudků a rozhodnutí* 2006-III, s. 20, s dalšími odkazy).

25 — Anglicky: „the power to quash in all respects, on questions of fact and law, the challenged decision“ (rozsudek ESLP, Janosevic v. Švédsko, ze dne 23. července 2002, stížnost č. 34619/97, *Sbírka rozsudků a rozhodnutí* 2002-VII, § 81, a usnesení Valico v. Itálie, citované v poznámce pod čarou 24, s. 20).

26 — Rozsudek Chalkor v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 17, bod 53), a rozsudky ze dne 8. prosince 2011, KME a další v. Komise (C-272/09 P, bod 93) a KME Germany a další v. Komise (C-389/10 P, bod 120).

27 — Rozsudky ze dne 15. února 2005, Komise v. Tetra Laval (C-12/03 P, Sb. rozh. s. I-987, bod 39), Chalkor v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 17, body 54, 61 a 62) a Otis a další (citovaný v poznámce pod čarou 17, body 59 až 61).

28 — Rozsudky Chalkor v. Komise (bod 63) a Otis a další (bod 62), citovaný v poznámce pod čarou 17.

29 — V tomto smyslu i rozsudky Chalkor v. Komise (bod 67) a Otis a další (bod 63), citované v poznámce pod čarou 17.

30 — Výtka vznesená společností Schindler, že Tribunál sám nezjišťuje skutkové okolnosti, se překrývá s druhým důvodem kasačního opravného prostředku a bude třeba ji objasnit v jejím rámci (viz níže uvedené body 42 až 57 tohoto stanoviska).

32. Souhrnně je tedy výtka porušení zásady dělby moci a zásady právního státu, která se opírá o článek 6 EÚLP z důvodu pokut, které Komise ukládá v kartelových věcech, neopodstatněná.

c) K vyvrácení několika dalších argumentů uplatňovaných navrhovatelkami

33. Navrhovatelky tvrdí, že vzhledem k výši pokut ukládaných na úrovni Unie v kartelových věcech Komise proniká do „tvrdého jádra“ trestního práva, ve kterém je ukládání sankcí podle článku 6 EÚLP vyhrazeno nezávislým soudům.

34. Tento argument není přesvědčivý. Okolnost, zda určitá problematika patří k „tvrdému jádru“ trestního práva ve smyslu článku 6 EÚLP, nelze posuzovat pouze na základě výše uložených sankcí, zejména ne tehdy, je-li přitom spuštěna ze zřetele velikost a výkonnost dotčených podniků a předmětem diskuze zůstanou pouze nominální peněžité částky.

35. Nezáleží pouze na kvantitativním posouzení uložených sankcí, nýbrž rozhodující měrou i na jejich kvalitativním posouzení. Schindler si také neuvědomuje, že sankce ukládané na úrovni Unie v oblasti kartelového práva se bez ohledu na svou nominální hodnotu vztahují vždy na *podniky*. Nařízení č. 1/2003 nestanovuje žádné trestněprávní sankce či sankce podobné těm trestněprávním vůči fyzickým osobám, a už vůbec ne sankce spočívající v odnětí svobody. To vše představuje významný kvalitativní rozdíl ve srovnání s „tvrdým jádrem“ trestního práva, na které se, jak se zdá, zaměřuje ESLP ve své judikatuře³¹.

36. Navrhovatelky se dále domnívají, že z judikatury ESLP lze dovodit, že mimo oblast „zanedbatelných deliktů“ a „hromadných sporů“ není přenesení pravomoci ukládat sankce na správní orgán v souladu s požadavky stanovenými v článku 6 EÚLP³².

37. V tomto ohledu postačí poukaz na to, že podle nejnovější judikatury ESLP nepředstavuje uložení pokuty v kartelové věci v nezanedbatelné výši orgánem pro hospodářskou soutěž porušení článku 6 EÚLP³³. To také museli připustit procesní zástupci Schindler při jednání před Soudním dvorem.

38. Dodávám, že ukládání pokut za porušení kartelového práva orgány pro hospodářskou soutěž odpovídá přinejmenším v kontinentální Evropě běžně rozšířené praxi.

39. Nakonec mají navrhovatelky za to, že Lisabonská smlouva vyvolává nezbytnost nového posouzení otázky, zda Komise jako orgán pro hospodářskou soutěž může ukládat pokuty v kartelových věcech.

40. Avšak i tento argument je chybný. Zaprvé je třeba legalitu sporného rozhodnutí, které bylo vydáno před vstupem Lisabonské smlouvy v platnost, posuzovat podle tehdy platného právního stavu. Zadruhé se vstupem Lisabonské smlouvy v platnost dne 1. prosince 2009 v této souvislosti stran požadavků vyplývajících ze základních práv nic podstatného nezměnilo. Tato Smlouva nyní Listinu základních práv povýšila do postavení závazného primárního unijního práva a stanovila, že Listina má stejnou

31 — Rozsudek ESLP *Jussila v. Finsko* (citovaný v poznámce pod čarou 19, § 43); v tomtéž smyslu rozsudek ESLP *Menarini Diagnostics v. Itálie* (citovaný v poznámce pod čarou 18, § 62).

32 — Navrhovatelky odkazují na rozsudky ESLP *Öztürk v. Německo* ze dne 21. února 1984 (stížnost č. 8544/79, série A, č. 73, § 56) a *Bendenoun v. Francie* ze dne 24. února 1994 (stížnost č. 12547/86, série A, č. 284, § 46).

33 — Rozsudek ESLP *Menarini Diagnostics v. Itálie* (citovaný v poznámce pod čarou 18); v daném případě šlo o pokutu uloženou v kartelové věci italským orgánem pro hospodářskou soutěž ve výši 6 milionů eur (viz § 41 a § 42 daného rozsudku).

právní sílu jako Smlouvy (čl. 6 odst. 1 první pododstavec SEU). Obsah základního práva na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces uznaného na úrovni Unie je však výrazně ovlivněn článkem 6 odst. 1 EÚLP, jakož i judikaturou vydanou k této problematice ESLP a unijními soudy. Lisabonská smlouva nepřinesla stran obsahu tohoto základního práva žádné zásadní změny³⁴.

41. Článek 52 odst. 3 druhá věta Listiny základních práv bezpochyby umožňuje, aby unijní právo poskytovalo širší ochranu než EÚLP. Autor smlouvy však objasnil, že ustanovení Listiny žádným způsobem nemění pravomoc a úkoly stanovené ve Smlouvách (čl. 6 odst. 1 druhý pododstavec SEU ve spojení s čl. 51 odst. 2 Listiny). Za těchto okolností nelze základní práva Listiny, jmenovitě právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces zakotvené v článku 47 Listiny, použít jako oporu pro zásadní změnu dělby pravomocí mezi Evropskou komisí jako orgánem pro hospodářskou soutěž v rámci evropského vnitřního trhu a Soudním dvorem Evropské unie jako soudním kontrolním orgánem.

2. K požadavkům kladeným na provádění důkazů Tribunálem při přezkumu rozhodnutí Komise o uložení pokuty (druhý důvod kasačního opravného prostředku)

42. Navrhovatelky kromě toho, že zásadně kritizují institucionální roli Komise při ukládání pokut za porušení kartelového práva, vytykají i porušení zásady přímosti dokazování. Ani Komise, ani Tribunál podle jejich názoru v projednávané věci nezjišťovaly skutkové okolnosti případu na základě „příмого dokazování“. Poukazují především na to, že Komise se opírala pouze o písemné důkazy, a nikoli o svědecké výpovědi fyzických osob. Dále uvádějí, že korunní svědci nebyli vyslechnuti pod přísahou pravdivé výpovědi a za přítomnosti všech účastníků řízení. V tom podle nich spočívá porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) EÚLP³⁵. Tribunál musí v souladu se zásadou právního státu v případech, jako je projednávaný případ, sám zjišťovat skutkové okolnosti případu.

a) Přípustnost

43. Komise zpochybňuje přípustnost tohoto důvodu kasačního opravného prostředku. Tato námitka si žádá diferencované posouzení.

44. V rozsahu, ve kterém Schindler *Komisi* vytyká, že své dokazování opírala o písemné, blíž neověřené informace poskytnuté korunními svědky, jde o nepřipustnou argumentaci. Jak totiž správně poznamenává Komise, jde o nový právní důvod, který v této podobě nebyl přednesen před Tribunálem. Schindler sice v řízení v prvním stupni poukázala na jiné právní aspekty důkazu poskytnutého korunními svědky³⁶, ne však na neověření jimi poskytnutých informací, na které nyní zaměřuje svou argumentaci. Tím Schindler nepřipustným způsobem rozšiřuje předmět tohoto právního sporu ve srovnání s řízením v prvním stupni³⁷.

34 — Úzká vazba mezi článkem 47 Listiny na straně jedné a články 6 a 13 EÚLP na straně druhé je jasně vyjádřena ve vysvětleních pro výklad Listiny (Úř. věst. 2007, C 303, s. 17 [29 a násl.]). Rovněž judikatura Soudního dvora, ve které bylo právo na účinnou právní ochranu uznáno za obecnou právní zásadu, se zcela zásadním způsobem opírá o obě ustanovení EÚLP (k tomu viz rozsudky uvedené výše v poznámce pod čarou 14).

35 — Pokud byly podobné námitky nahodile vzneseny již v rámci prvního důvodu kasačního opravného prostředku, budou dále objasněny společně.

36 — V řízení v prvním stupni Schindler pouze poukázovala na neslučitelnost důkazu poskytnutého korunním svědkem se zásadami *nemo tenetur se ipsum accusare, nemo tenetur se ipsum prodere a in dubio pro reo*, se zásadou proporcionality a mezemi posuzovací pravomoci Komise (k tomu viz čtvrtý žalobní důvod vznesený v rámci řízení v prvním stupni v bodech 68 až 89 žaloby).

37 — Rozsudky ze dne 1. června 1994, Komise v. Brazzelli Lualdi a další (C-136/92 P, Recueil, s. I-1981, bod 59); ze dne 10. září 2009, Akzo Nobel a další v. Komise (C-97/08 P, Sb. rozh. s. I-8237, bod 38), a ze dne 19. července 2012, Alliance One International a Standard Commercial Tobacco v. Komise („AOI“, C-628/10 P a C-14/11 P, bod 111).

45. Jinak je tomu v případě doplňující výtky Schindler, že i *Tribunál* při svém přezkumu sporného rozhodnutí porušil zásadu přímého dokazování. V rámci této výtky Schindler konkrétně kritizuje napadený rozsudek, přičemž takovou výtku může vznést přirozeně až ve fázi řízení o kasačním opravném prostředku. Druhý důvod kasačního opravného prostředku je tedy přípustný v rozsahu, v němž je jeho předmětem *postup Tribunálu* týkající se otázek dokazování.

b) Opodstatněnost

46. Meritorně však argumentace uplatněná společností Schindler není přesvědčivá.

47. Řízení o přímých žalobách před unijními soudy se vyznačuje dispoziční zásadou a zásadou, že důkazy musí předložit účastníci řízení. V souladu s tím může být po navrhovateli požadováno, aby určil zpochybňované části napadeného rozhodnutí, zformuloval v tomto ohledu výtky a přeložil důkazy, které mohou sestávat ze spolehlivých indicií, jejichž cílem je prokázat, že jeho výtky jsou opodstatněné³⁸.

48. Jak musely navrhovatelky připustit při jednání před Soudním dvorem, Schindler v žádné fázi řízení v prvním stupni nezpochybnila správnost skutkového stavu zjištěného Komisí ani nepodala žádné návrhy na vyslechnutí svědků, přestože před Tribunálem k tomu měla zcela nepochybně řadu příležitostí. Schindler naopak podle konstatování Tribunálu, která v tomto ohledu nebyla zpochybněna, výslovně uznala skutkové okolnosti případu, tak jak byly popsány v oznámení námitek³⁹.

49. Za těchto okolností Schindler nyní ve fázi řízení o kasačním opravném prostředku stěží může uplatňovat námitku, že Tribunál nesplnil své povinnosti týkající se objasnění skutkového stavu.

50. Podle ustálené judikatury beztak jedině Tribunálu přísluší, aby rozhodl, zda je třeba doplnit informace, které má k dispozici⁴⁰. To záleží mimo jiné na tom, zda Tribunál vůbec pokládá za nezbytné, aby byly za účelem vydání rozhodnutí objasněny některé aspekty skutkového stavu.

51. Pouze zcela výjimečně se lze domnívat, že se široká posuzovací pravomoc Tribunálu týkající se posouzení toho, jaké důkazní prostředky jsou vhodné a nezbytné k prokázání určité skutečnosti, stává povinností provést z vlastní iniciativy další důkazy, ačkoli to žádný z účastníků nenavrhl. To platí tím spíše v případě, kdy jsou účastníci řízení – jako v projednávané věci – velkými podniky s určitými zkušenostmi v otázkách práva hospodářské soutěže a jsou zastoupeni specializovanými advokáty.

52. Samotná okolnost, že se Komise v rozhodnutí o uložení pokuty v kartelové věci opírala převážně o stanovisko korunního svědka, každopádně není sama o sobě způsobila zavázat Tribunál k tomu, aby z vlastní iniciativy provedl další důkazy.

53. Dodávám, že písemným vyjádřením podniků v kartelovém řízení nelze automaticky přisuzovat menší důkazní hodnotu než ústním vyjádřením fyzických osob. Vzhledem ke složitosti mnohých kartelových řízení je naopak takřka nevyhnutelné, každopádně ale velmi užitečné pro objasnění a zjištění skutkových okolností případu, pokud lze využít písemných podkladů, a to včetně těch, které podniky účastníci se kartelové dohody dobrovolně poskytly.

38 — Rozsudky *Chalkor v. Komise* (body 64 a 65) a *Otis a další* (bod 61, první věta), citované v poznámce pod čarou 17.

39 — Napadený rozsudek, poslední část bodu 57.

40 — Rozsudky ze dne 10. července 2001, *Ismeri Europa v. Účetní dvůr* (C-315/99 P, Recueil, s. I-5281, bod 19); ze dne 16. července 2009, *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland v. Komise* (C-385/07 P, Sb. rozh. s. I-6155, bod 163), a ze dne 22. listopadu 2012, *E.ON Energie v. Komise* (C-89/11 P, bod. 115).

54. V každém konkrétním případě je zajisté třeba pečlivě přezkoumat, zda se vyjádření podniku, a obzvláště podniku, který se účastnil kartelové dohody a má postavení korunního svědka, vyznačuje zřejmě jednostranným, neúplným nebo nepravdivým vylíčením událostí anebo snahou přitížit ostatním účastníkům kartelové dohody. Nejde ale o to, aby byla paušálně a automaticky zpochybňována pravdivost obsahu a důkazní hodnota písemných vyjádření korunních svědků v kartelovém řízení nebo jim byl přisuzován obecně menší význam než jiným důkazním prostředkům.

55. To platí tím spíše, mají-li ostatní účastníci kartelové dohody již v průběhu správního řízení příležitost nahlédnout do důkazů, o které se Komise opírá, a přednést Komisi své případně odlišné posouzení skutkového stavu (čl. 27 odst. 1 a 2 nařízení č. 1/2003), a v případě potřeby tak oponovat skutkovým zjištěním vycházejícím ze stanoviska korunního svědka nebo je v každém případě představit v jiném světle.

56. Pokud ale žádný z účastníků řízení nenapadl obsah skutkových zjištění Komise vycházejících ze stanoviska korunního svědka ani neexistují žádné jiné indicie svědčící o jeho jednostrannosti, nepravdivosti nebo neúplnosti, nemá Tribunal žádný důvod provádět dodatečné přezkumy či další dokazování z vlastní iniciativy.

57. Tribunal nemůže mít zcela obecně povinnost provádět dokazování ohledně všech možných detailních otázek na pokraji skutkového stavu, který byl zjištěn Komisí a v zásadě je nesporný – například ohledně detailů uvedených Schindler v její replice v řízení o kasačním opravném prostředku⁴¹ – pokud jsou tyto detaily bezvýznamné nebo případně takřka bezvýznamné pro rozhodnutí právního sporu, tak jako je tomu v této souvislosti. Pokud je například z hlediska kvalifikace závažnosti protiprávního jednání ze zákona bezvýznamné, zda měla kartelová dohoda významný nebo jen zanedbatelný vliv na trh, pak ani není třeba provádět dokazování ohledně tohoto vlivu⁴².

3. Dílčí závěr

58. Souhrnně jsou výtky vznesené Schindler vycházející z porušení základních zásad právního státu nepodložené. V důsledku toho je třeba první a druhý důvod kasačního opravného prostředku zamítnout.

B – *K odpovědnosti podniku za porušení kartelového práva, jehož se dopustil v oblasti své odpovědnosti*

59. Šestý a sedmý důvod kasačního opravného prostředku pojednávají o zásadách odpovědnosti podniku za porušení kartelového práva, jehož se dopustil v oblasti své odpovědnosti, které byly jako zásady vyplývající z unijního práva uznány v ustálené judikatuře. Navrhovatelky zaprvé Tribunalu vytýkají, že se dopustil nesprávného právního posouzení, když se domníval, že Schindler Holding je spoluodpovědná za porušení kartelového práva svých čtyř dceřiných společností (sedmý důvod kasačního opravného prostředku, k tomu viz níže oddíl 1). Zadruhé zcela obecně uplatňují porušení zásady zavinění (šestý a částečně i sedmý důvod kasačního opravného prostředku, k tomu viz níže oddíl 2).

41 — K tomu viz bod 17 repliky Schindler v řízení o kasačním opravném prostředku.

42 — K tomu také viz mé úvahy týkající se desátého důvodu kasačního opravného prostředku (viz níže body 177 až 180 tohoto stanoviska).

1. Ke spoluodpovědnosti holdingové společnosti (sedmý důvod kasačního opravného prostředku)

60. Předmětem sedmého důvodu kasačního opravného prostředku jsou zásady, podle kterých mohou být podle unijního práva mateřské společnosti shledány spoluodpovědnými za porušení kartelového práva jejich stoprocentních dceřiných společnostmi. Středem pozornosti je přitom takzvaná „stoprocentní domněnka“. Podle ní platí v případě, že mateřská společnost drží 100 % podílů (nebo téměř všechny podíly) na své dceřiné společnosti, vyvratitelná domněnka, že uplatňuje rozhodující vliv na tržní jednání této dceřiné společnosti. To platí i v případě, kdy mateřská společnost kontroluje dceřinou společnost nepřímo prostřednictvím společnosti nacházející se mezi nimi s tím, že mateřská společnost drží 100 % (nebo téměř 100 %) podílů na této prostřední společnosti a tato drží 100 % (nebo téměř 100 %) podílů na dceřiné společnosti. Stoprocentní nebo téměř stoprocentní účasti pak podle judikatury stačí, aby byly mateřská a dceřiná společnost pokládány za jediný podnik, což má za následek, že mateřská společnost je shledána společně a nerozdílně odpovědnou za kartelové delikty své dceřiné společnosti.

61. Tato stoprocentní domněnka je zcela nesporně uplatňována v ustálené judikatuře unijních soudů – v takzvané judikatuře Akzo Nobel⁴³ – a nedávno byla již dvakrát potvrzena v rozsudcích velkého senátu Soudního dvora⁴⁴.

62. Navrhovatelky mají nicméně za to, že Tribunál měl nesprávně s odkazem na stoprocentní domněnku za to, že Schindler Holding je jakožto mateřská společnost skupiny Schindler spoluodpovědná za porušení kartelového práva v rámci kartelové dohody týkající se výtahů, kterých se dopustily její čtyři národní dceřiné společnosti v Německu, Belgii, Nizozemsku a Lucembursku. Na jedné straně zpochybňují legalitu stoprocentní domněnky jako takové (k tomu viz hned následně oddíl a) a na druhé straně kritizují konkrétní použití této stoprocentní domněnky Tribunálem v projednávané věci (k tomu viz níže oddíl b).

a) K zásadní kritice stoprocentní domněnky uplatňované Schindler (první část sedmého důvodu kasačního opravného prostředku)

63. V první části sedmého důvodu kasačního opravného prostředku Schindler vyjadřuje zásadní kritiku stoprocentní domněnky jako takové. Tato kritika se opírá v podstatě o tři výtky, kterými se budu dále postupně zabývat.

i) K zásadě oddělené odpovědnosti vyplývající z práva obchodních společností

64. Schindler nejprve tvrdí, tak jako již v řízení v prvním stupni, že stoprocentní domněnka je v rozporu se zásadou oddělení převládající v právu obchodních společností, podle které jsou právnické osoby odpovědné v zásadě samostatně a odděleně, přičemž uplatňování nároků vyplývajících z odpovědnosti vůči držitelům jejich podílů je nepřípustné. Případné prolomení této „zásady oddělené odpovědnosti“ přichází v úvahu pouze výjimečně a za přísných podmínek, konkrétně tehdy jestliže mateřská společnost vědomě převzala odpovědnost za dluhy své dceřiné společnosti anebo jí musí být přičítáno k tíži její vlastní pochybení.

43 — Rozsudek Akzo Nobel a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 37, body 58 až 61); srov. pro doplnění rozsudky ze dne 16. listopadu 2000, Stora Kopparbergs Bergslags v. Komise (C-286/98 P, Recueil, s. I-9925, bod 29); ze dne 20. ledna 2011, General Química a další v. Komise (C-90/09 P, Sb. rozh. s. I-1, body 39 a 40, jakož i body 85 až 90), a ze dne 29. září 2011, Elf Aquitaine v. Komise (C-521/09 P, Sb. rozh. s. I-8947, body 54 až 60).

44 — Rozsudky ze dne 29. března 2011, ArcelorMittal Luxembourg a další v. Komise a další (C-201/09 P a C-216/09 P, Sb. rozh. s. I-2239, body 96 až 98), a AOI (citovaný v poznámce pod čarou 37, body 46 a 47).

65. Nutno přiznat, že v případě zásady oddělené odpovědnosti jde o velmi rozšířenou zásadu v právu obchodních společností členských států, která má nezanedbatelný praktický význam především ohledně otázek *občanskoprávní odpovědnosti* v souvislosti s obchodními společnostmi, například společnostmi s ručením omezeným nebo akciovými společnostmi.

66. Při posuzování *odpovědnosti podniku vyplývající z kartelového práva* ale nemůže být rozhodující otázka, zda mezi mateřskou a dceřinou společností existuje „*corporate veil*“. Rozhodující je naopak hospodářská realita, neboť právo hospodářské soutěže se nezaměřuje na formalitu, nýbrž na skutečné chování podniku⁴⁵ na trhu. Stran posouzení tržního chování podniku v hospodářské soutěži z hlediska kartelového práva je bezvýznamné, jaké právní konstrukce si zvolily fyzické či právnické osoby stojící za daným podnikem pro úpravu svých právních vztahů.

67. Otázka, zda mateřská a její dceřiná společnost (dceřiné společnosti) vystupují na trhu jako jednotný podnik, tedy nemůže být zodpovězena na základě čistě formálního právního posouzení. Ani otázku, zda může dceřiná společnost samostatně určovat své chování na trhu, anebo zda podléhá rozhodujícímu vlivu své mateřské společnosti, nelze posuzovat pouze na základě práva obchodních společností. Jinak by bylo pro dotčené mateřské společnosti jednoduché vyhnout se odpovědnosti za porušení kartelového práva, kterých se dopustily jejich stoprocentní dceřiné společnosti, poukazem na události, které jsou relevantní pouze z hlediska práva obchodních společností⁴⁶.

68. Za těchto okolností Tribunál právem zamítl námitku vznesenou společností Schindler, která vychází výlučně z práva obchodních společností a směřuje proti stoprocentní domněnce a – obecně – proti zásadám spoluodpovědnosti mateřských společností za porušení kartelového práva jejich dceřiných společností, které vyplývají z unijního práva⁴⁷.

ii) K tvrzenému zásahu do pravomocí členských států

69. Schindler dále tvrdí, že judikatura unijních soudů týkající se spoluodpovědnosti mateřských společností za porušení kartelového práva jejich dceřiných společností zasahuje do pravomocí členských států. Podle jejího názoru totiž spadá výlučně do pravomoci členských států, aby stanovily, za jakých okolností se lze odchýlit od zásadně existující oddělené odpovědnosti mezi mateřskou a její dceřinou společností.

70. Jak správně uvádí Komise, v případě této námitky se jedná o nový žalobní důvod, který je poprvé uplatněn teprve ve fázi řízení o kasačním opravném prostředku. Tato část sedmého důvodu kasačního opravného prostředku je tudíž již nepřipustná⁴⁸.

71. Argument společnosti Schindler neobstojí ani po věcné stránce.

72. Unie samozřejmě jedná podle zásady svěřených pravomocí pouze v mezích pravomocí svěřených jí ve Smlouvách členskými státy pro dosažení cílů stanovených ve Smlouvách (čl. 5 odst. 2 první věta ve spojení s čl. 1 první větou SEU, dříve čl. 5 odst. 1 ES). Každý unijní orgán navíc jedná v mezích působnosti svěřené mu Smlouvami (čl. 13 odst. 2 první věta SEU) a pravomoci, které nejsou Smlouvami Unii svěřeny, náležejí členským státům (čl. 4 odst. 1 a čl. 5 odst. 2 druhá věta SEU).

73. Tvrzení, že Unie nemá pravomoc stanovit spoluodpovědnost mateřských společností a jejich stoprocentních dceřiných společností za porušení kartelového práva, však nemá žádné opodstatnění.

45 — Viz mé stanovisko ze dne 29. listopadu 2012 ve věci Komise v. Stichting Administratiekantoor Portielje („Portielje“, C-440/11 P, bod 72).

46 — K tomu viz opět mé stanovisko ve věci Portielje (citované v poznámce pod čarou 45, bod 71).

47 — Body 81 až 83 napadeného rozsudku.

48 — Srov. k tomu judikaturu uvedenou výše v poznámce pod čarou 37.

74. Podle čl. 23 odst. 2 písm. a) nařízení č. 1/2003 totiž není pravomoc Komise ukládat sankce omezena na opatření vůči konkrétním právnickým osobám, jako například společnostem v rámci koncernu, které jsou přímo zapojeny do kartelové dohody, nýbrž Komisi umožňuje ukládat pokuty *podniku*, který se dopustil porušení kartelového práva. Tato pravomoc ukládat sankce je výslovně zakotvena v předpisech primárního práva v čl. 83 odst. 1 ve spojení s čl. 83 odst. 2 písm. a) ES [nyní čl. 103 odst. 1 ve spojení s čl. 103 odst. 2 písm. a) SFEU].

75. Pojem „podnik“ jako takový je rovněž zakotven v unijním primárním právu, a má tedy v unijním právním řádu sílu ústavního zákona (viz zejména články 81 ES, 82 ES, 86 ES a 87 ES, nyní články 101 SFEU, 102 SFEU, 106 SFEU a 107 SFEU). Stanovení jejího obsahu a rozsahu výkladem patří k základním úkolům Soudního dvora Evropské unie, jehož úkolem je zajišťovat dodržování práva při výkladu a provádění Smluv (čl. 19 odst. 1 druhá věta SEU).

76. Pojem „podnik“ musí být jakožto prvek prvořadého významu pro pravidla hospodářské soutěže, která jsou nezbytná pro fungování vnitřního trhu, vykládán a používán jednotně v celé Unii a nemůže záviset na zvláštích vnitrostátního práva obchodních společností jednotlivých členských států. Jinak by nebylo možné zajistit podnikům působícím na vnitřním trhu jednotný právní rámec („level playing field“).

77. I když pravomoc pro úpravu práva obchodních společenství při současném stavu věcí nadále zůstala členským státům, tyto členské státy se při výkonu této pravomoci⁴⁹ musí, stejně jako v jiných právních oblastech⁵⁰, řídit relevantním právem Unie a respektovat její pravomoci.

78. Celkově je tedy třeba argumentaci navrhovatelek vycházející z chybějící pravomoci Unie odmítnout jako nepřijatelnou, anebo v každém případě zamítnout jako neopodstatněnou.

iii) K tvrzenému porušení výhrady podstatnosti

79. Nakonec Schindler tvrdí, že stanovení zásad spoluodpovědnosti mateřské společnosti za kartelové delikty její dceřiné společnosti nemůže být přenecháno praxi Komise a unijních soudů, nýbrž je vyhrazeno unijnímu zákonodárci. To vyplývá z výhrady podstatnosti, jak je stanovena od Lisabonské smlouvy v čl. 290 odst. 1 SFEU.

80. I tato námitka představuje ve srovnání s řízením v prvním stupni nový žalobní důvod, a je tedy nepřijatelná z těchto důvodů jako předtím objasněná námitka vycházející ze zásahu do pravomocí členských států⁵¹.

81. Po obsahové stránce je třeba podotknout, že čl. 290 odst. 1 SFEU není jako takový vůbec rozhodný pro otázku, která je v tomto ohledu diskutována, neboť toto ustanovení se týká pouze případu přenesené legislativní pravomoci vykonávané Komisí při příležitosti doplnění nebo změn legislativních aktů unijních orgánů. Stíhání kartelových deliktů na unijní úrovni naopak spadá do původní pravomoci Komise jako orgánu pro hospodářskou soutěž, která jí nebyla propůjčena Evropským parlamentem nebo Radou Evropské unie, nýbrž jí přísluší i nezávisle na nařízení č. 1/2003 na základě primárního práva (článek 105 SFEU, dříve článek 85 ES).

49 — K pravomocím Unie v této oblasti viz zejména čl. 50 odst. 2 písm. g) SFEU.

50 — Namísto mnohých viz rozsudky ze dne 14. února 1995, Schumacker (C-279/93, Recueil, s. I-225, bod 21, ohledně přímých daní); ze dne 23. října 2007, Morgan a Bucher (C-11/06 a C-12/06, Sb. rozh. s. I-9161, bod 24, ohledně formy vzdělávacích systémů a stanovení učebních plánů), a ze dne 10. března 2009, Hartlauer (C-169/07, Sb. rozh. s. I-1721, bod 29, ohledně formy systémů sociálního zabezpečení).

51 — Srov. výše, bod 70 tohoto stanoviska a judikaturu uvedenou v poznámce pod čarou 37.

82. I kdybychom ale vycházeli z předpokladu, že Schindler se na čl. 290 odst. 1 SFEU odvolává pouze v rozsahu, ve kterém je v tomto ustanovení vyjádřena obecná ústavní zásada, podle níž musí být podstatná právní úprava určité problematiky přijímána orgány legislativní moci a nesmí být delegována na orgány výkonné moci, její argumentace není relevantní.

83. Jak již bylo uvedeno, rozhodujícím kritériem pro spoluodpovědnost mateřské společnosti za kartelové delikty jejich stoprocentních nebo téměř stoprocentních dceřiných společností je pojem „podnik“ v kontextu práva hospodářské soutěže, který se liší od pojmu „právnícká osoba“. *Podnik* je účastník kartelové dohody a *podniku* se ukládá pokuta bez ohledu na to, zda ho ztělesňuje jedna nebo více právnických osob.

84. Navzdory tvrzení Schindler se samostatnost pojmu „podnik“ nezakládá na pouhé praxi Komise jako orgánu výkonné moci nebo Soudního dvora jako orgánu soudní moci, nýbrž je zakotvena v samotných Smlouvách. Již předpisy unijního primárního práva tak striktně rozlišují mezi pojmem „právnícká osoba“ (viz například čl. 15 odst. 3 SFEU, čl. 54 druhý pododstavec SFEU, čl. 75 první pododstavec SFEU, čl. 263 čtvrtý pododstavec SFEU a čl. 265 třetí pododstavec SFEU), pojmem „společnost“ (viz čl. 50 odst. 2 písm. g) SFEU a čl. 54 odst. 2 SFEU) a pojmem „podnik“, který se objevuje zejména v právních předpisech týkajících se hospodářské soutěže (viz například články 101 SFEU, 102 SFEU, 106 SFEU a 107 SFEU).

85. Jinými slovy z původního konstatování autora Smluv vyplývá, že odpovědnou za porušení kartelového práva nemusí být nutně shledána pouze jednotlivá právnícká osoba nebo obchodní společnost, nýbrž hospodářská jednotka *sui generis*, a sice podnik účastníci se kartelové dohody.

86. Argumentace Schindler vycházející z výhrady podstatnosti tudíž není opodstatněná.

87. Na tom nic nemění ani okolnost, že unijní zákonodárce v čl. 23 odst. 4 nařízení č. 1/2003 přijal zvláštní právní úpravu, podle které lze pokuty uložené *sdržením podniků* za určitých okolností vymáhat také od jejich členů. Uvedené ustanovení se totiž vůbec nezabývá odpovědností podniků za kartelové delikty, které samy spáchaly, nýbrž odpovědností podniků za kartelové delikty větší jednotky, která sama o sobě nemá postavení podniku, ale je pouze tvořena několika podniky. Pokud tedy vůbec lze z čl. 23 odst. 4 nařízení č. 1/2003 vyvodit nějaký závěr týkající se výhrady podstatnosti, pak jediné ten, že zvláštní právní úprava je nezbytná pouze pro případy, ve kterých je okruh osob odpovědných za kartelové delikty rozšířen nad rámec pojmu „podnik“.

88. Celkově je tedy třeba argumentaci Schindler týkající se výhrady podstatnosti odmítnout jako nepřijatelnou, anebo v každém případě zamítnout jako neopodstatněnou.

iv) Dílčí závěr

89. Souhrnně tedy musí být první část sedmého důvodu kasačního opravného prostředku zamítnuta.

b) Ke kritice uplatněné Schindler týkající se konkrétního použití stoprocentní domněnky (druhá část sedmého důvodu kasačního opravného prostředku)

90. V druhé části sedmého důvodu kasačního opravného prostředku Schindler kritizuje konkrétní použití stoprocentní domněnky Tribunálem, zejména s ohledem na požadavky kladené na vyvrácení této domněnky. Navrhovatelky se domnívají, že Tribunál vycházel v projednávané věci nesprávně z předpokladu, že Schindler holding je jakožto mateřská společnost⁵² spoluodpovědná za kartelové delikty spáchané jejími čtyřmi národními dceřinými společnostmi v Německu, Belgii, Nizozemsku a Lucembursku.

91. Při povrchním pohledu by se mohlo zdát, že touto výtkou je zpochybněno jen posouzení skutkových okolností a důkazů Tribunálem a že se Soudnímu dvoru navrhuje, aby posouzení Tribunálu nahradil svým vlastním posouzením. Toto by bylo v řízení o kasačním opravném prostředku nepřijatelné⁵³. Ve skutečnosti se zde však jedná o otázku, zda Tribunál při svém posouzení skutkového stavu a hodnocení důkazů vycházel ze správných kritérií a měřítek. V tomto ohledu se jedná o právní otázku, která může být Soudním dvorem jakožto instancí rozhodující o kasačním opravném prostředku přezkoumána⁵⁴.

92. Zejména je třeba objasnit, zda pouhá existence „programu compliance“ (v němčině nazývaného také „Befolgungsprogramm“ neboli „program dodržování pravidel“)⁵⁵ stačí k osvobození mateřské společnosti od její spoluodpovědnosti. Účastníci řízení se dále prou i o to, do jaké míry je třeba popsat „vzájemné vztahy uvnitř koncernu“ existující mezi mateřskou společností a jejími dceřinými společnostmi, aby mohla být vyvrácena stoprocentní domněnka.

i) K významu „programu compliance“ Schindler Holding

93. Schindler se nejprve domnívá, že mateřská společnost musí být zproštěna spoluodpovědnosti za kartelové delikty, jichž se dopustily její stoprocentní dceřiné společnosti, vždy již tehdy, kdy plnila své povinnosti řádné péče a zejména když zavedla „program compliance“. Schindler se domnívá, že od mateřské společnosti nelze požadovat více než důkaz o „fungujícím“ programu compliance.

94. Tato argumentace není dostačující. Zjevně vychází z mylného předpokladu, že se spoluodpovědnost mateřské společnosti za kartelové delikty její stoprocentní společnosti (či společností) zakládá na výtce nějakého druhu organizačního zavinění, tedy na porušení určitých povinností řádné péče příslušejících mateřské společnosti. Tak tomu však není.

52 — Schindler označuje mateřskou společnost také jako „společnost v čele koncernu“. Dále však pro zjednodušení zachovám označení „mateřská společnost“ ve smyslu judikatury ve věci Akzo Nobel.

53 — Rozsudek ze dne 15. března 2007, *British Airways v. Komise* (C-95/04 P, Sb. rozh. s. I-2331, bod 137); viz též rozsudky ze dne 10. července 2008, *Bertelsmann a Sony Corporation of America v. Impala* (C-413/06 P, Sb. rozh. s. I-4951, bod 29), ze dne 29. března 2011, *ThyssenKrupp Nirosta v. Komise* (C-352/09 P, Sb. rozh. s. I-2359, bod 180), a *Elf Aquitaine v. Komise* (citovaný v poznámce pod čarou 43, bod 68).

54 — Rozsudky ze dne 25. října 2011, *Solvay v. Komise* (C-109/10 P, Sb. rozh. s. I-10329, bod 51), a *Solvay v. Komise* (C-110/10 P, Sb. rozh. s. I-10439, bod 46).

55 — V pojmu „compliance“ bývají obvykle shrnuty vnitropodnikové snahy směřující k zajištění respektování pravidel v každodenním chodu podniku. Navrhovatelky ve svých písemných vyjádřeních předložených v řízení o kasačním opravném prostředku, jakož i v řízení v prvním stupni odkazují na kodex chování („Code of conduct“), který v rámci koncernu Schindler platí od roku 1996, a na pokyny („Guidelines“), které k němu patří, v nichž jsou spolupracovníci tohoto podniku nabádáni mimo jiné k tomu, aby dodržovali všechny příslušné právní a správní předpisy („comply with all applicable laws and regulations“) a aby oznamovali jakákoli porušení těchto předpisů. Zdůrazňují pravidelné informování a školení personálu, jakož i to, že dodržování uvedených vnitropodnikových pravidel podléhá neustálé kontrole, přičemž porušení jsou důsledně stíhána. Navrhovatelky mají za to, že program Compliance uplatňovaný Schindler má „modelový charakter“.

95. Rozhodujícím kritériem pro stanovení odpovědnosti mateřské společnosti není nedostatečná organizace či kontrola pracovních postupů v rámci koncernu, nýbrž jen a pouze okolnost, že mateřská společnost vykonávala v době spáchání kartelového deliktu rozhodující vliv na obchodní politiku své dceřiné společnosti. Má se za to, že tento rozhodující vliv – a nikoli nějaký druh organizačního zavinění – je vykonáván, pokud příslušná dceřiná společnost patří stoprocentně nebo téměř stoprocentně své mateřské společnosti (stoprocentní domněnka).

96. V souladu s tím je pro vyvrácení stoprocentní domněnky rovněž bezvýznamné, zda má mateřská společnost program compliance. Takový program sice může umožnit vykreslit určité vnitropodnikové snahy směřující k zamezení kartelovým deliktům (a protiprávním jednáním obecně) – jde o snahy, jejichž užitečnost je nesporná. Program compliance však v žádném případě nemůže prokázat neexistenci rozhodujícího vlivu mateřské společnosti na obchodní politiku její dceřiné společnosti nebo být jen náznakem prokázat, že mateřská a stoprocentní dceřiná společnost – navzdory prvnímu dojmu – *netvoří* společný podnik ve smyslu práva hospodářské soutěže.

97. I kdybychom – navzdory výše uvedenému – vycházeli z předpokladu, že se spoluodpovědnost mateřské společnosti za kartelové delikty jejích stoprocentních dceřiných společností zakládá na výtce organizačního zavinění, nemohla by tato výtka být zhojena lapidárním odkazem na „fungující program Compliance“, jak se o to v projednávané věci pokouší Schindler.

98. Z existence „fungujícího“ programu compliance totiž nelze *per se* vycházet, pokud se jedna nebo více stoprocentních dceřiných společností provinily v průběhu několika let tak závažnými porušeními pravidel hospodářské soutěže platných na evropském vnitřním trhu, jak bylo konstatováno v případě účasti Schindler na kartelové dohodě týkající se výtahů v Německu, Belgii, Nizozemsku a Lucembursku.

99. Je možné, že nelze rozumně očekávat, že program compliance zabráni každému sebemenšímu porušení právních předpisů. Avšak program compliance, který „funguje“, musí být způsobilý účinně zamezit závažným dlouhodobým kartelovým deliktům, jakož i odhalit protiprávní jednání a ihned je ukončit. To se na základě zjištění Tribunálu, která jsou v zásadě nesporná a týkají se délky a závažnosti účasti Schindler na kartelové dohodě týkající se výtahů, nelze domnívat, a to ani při sebeshovivavějším posouzení. Nelze tak jednoduše vycházet z toho, že Schindler „podnikla vše, co bylo v její moci“, aby zamezila sporným kartelovým deliktům, ani Tribunál navzdory vytrvalé argumentaci společnosti Schindler nekonstatoval nic podobného na žádném místě napadeného rozsudku⁵⁶.

100. Argumentaci společnosti Schindler opírající se o „fungující program compliance“ je tudíž třeba odmítnout.

ii) K požadavku „popsání vzájemných vztahů uvnitř koncernu“

101. Navrhovatelky kromě toho kritizují tu část rozsudku⁵⁷, ve které Tribunál označil ostatní argumentaci společnosti Schindler směřující k vyvrácení stoprocentní domněnky jako nedostatečnou.

56 — V bodě 88 napadeného rozsudku, na který Schindler opakovaně odkazuje, Tribunál v žádném případě nekonstatoval skutkové okolnosti případu, nýbrž pouze objasnil hypotézu, „že Schindler možná podnikla vše, co bylo v její moci“, ovšem zjevně *aniž* toto tvrzení přijal za vlastní.

57 — Body 84 až 90 napadeného rozsudku.

102. Zásadní problém pro navrhovatelky představuje zejména bod 90 napadeného rozsudku, ve kterém se Tribunál zabývá kvalitou argumentace Schindler týkající se její interní správní struktury a povinností podávat zprávy („reporting lines“ a „reporting obligations“) jednotlivých pracovníků v národních dceřiných společnostech. Tribunál v tomto bodě konstatoval, že argumentace Schindler není dostatečná k vyvrácení stoprocentní domněnky, neboť nebyly obsírně popsány vzájemné vztahy mezi Schindler Holding a jejími dceřinými společnostmi působícími v dotčených zemích⁵⁸.

103. Schindler oponuje tím, že k prokázání neexistence rozhodujícího vlivu mateřské společnosti na její stoprocentní dceřiné společnosti nelze „v žádném případě požadovat popsání vzájemných vztahů uvnitř koncernu“.

104. Toto hodnocení je chybné. Po mateřské společnosti, která chce vyvrátit stoprocentní domněnku, lze samozřejmě požadovat, aby obsírně informovala o svých vztazích vůči daným dceřiným společnostem, zvláště když všechny takové informace pocházejí z vnitropodnikové sféry mateřské a dceřiné společnosti.

105. Pouze sporadické odkazy na rozsah povinností podávat zprávy jednotlivých spolupracovníků nemohou obsírným a přesvědčivým způsobem vykreslit tyto vnitropodnikové vzájemné vztahy. Bylo by potřeba, aby dotčený podnik objasnil všechny relevantní skutečnosti týkající se hospodářských, organizačních a právních vazeb, které danou dceřinou společnost spojují s mateřskou společností⁵⁹. Zejména je třeba s pomocí konkrétních indicií vycházejících z každodenního chodu podniku objasnit, zda a do jaké míry dceřiná společnost sama určovala svou obchodní politiku a své vystupování na trhu, a tudíž se chovala autonomně, tj. nezávisle na své mateřské společnosti. Pouhý odkaz na rozsah povinností spolupracovníků podávat zprávy je zjevně nevhodný k přesvědčivému prokázání neexistence rozhodujícího vlivu na obchodní politiku dceřiných společností.

106. Kritika společnosti Schindler týkající se bodu 90 napadeného rozsudku je tudíž nepodložená.

iii) K pojmu „obchodní politika“ v rámci stoprocentní domněnky

107. Navrhovatelky nakonec namítají, a to především s ohledem na bod 86 napadeného rozsudku, že Tribunál se opírá o příliš široké pojetí „obchodní politiky“ dceřiných společností, u nichž se předpokládá, že mateřská společnost, která na nich má stoprocentní podíl, nad nimi vykonává rozhodující vliv.

108. Tento argument musí být rovněž odmítnut.

109. Otázka, zda chování dceřiné společnosti na trhu podléhá rozhodujícímu vlivu její mateřské společnosti, totiž nezávisí pouze na tom, kdo určuje její obchodní politiku v užším smyslu, tedy například cenovou politiku, výrobní činnost a distribuci, prodejní cíle, hrubé obchodní marže, prodejní náklady, „cash flow“, zásoby a marketing. V konečném důsledku totiž může být chování dceřiné společnosti na trhu ovlivněno všemi relevantními skutečnostmi týkajícími se hospodářských, organizačních a právních vazeb, které spojují tuto dceřinou společnost s mateřskou společností. V souladu s tím Soudní dvůr uznal, že pro vyvrácení stoprocentní domněnky záleží na všech těchto skutečnostech, a tudíž je rozhodující důkaz neexistence vlivu na obchodní politiku v širším smyslu⁶⁰. Tribunál tuto judikaturu správně použil na projednávanou věc.

58 — Napadený rozsudek, poslední část bodu 90.

59 — Rozsudky Akzo Nobel a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 37, body 65 a 74) a General Química a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 43, bod 51); v tomtéž smyslu rozsudky Elf Aquitaine v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 43, bod 54) a AOI (citovaný v poznámce pod čarou 37, bod 43).

60 — Tamtéž.

110. Bez ohledu na spor týkající se rozsahu pojmu „obchodní politika“ je třeba poukázat na to, že se Tribunál v bodech 84 až 90 napadeného rozsudku podrobně zabýval celou argumentací společnosti Schindler týkající se vyvrácení stoprocentní domněnky a vytýkal jí, že se v zásadě zakládala na tvrzeních, která nebyla blíže prokázána⁶¹. Zcela správně Tribunál nepokládal taková pouhá tvrzení za dostačující k vyvrácení stoprocentní domněnky⁶².

2. K zásadě zavinění (šestý důvod kasačního opravného prostředku a částí sedmého důvodu kasačního opravného prostředku)

111. V rámci šestého důvodu kasačního opravného prostředku a jednotlivých částí sedmého důvodu kasačního opravného prostředku navrhovatelky dále tvrdí, že zásady unijního práva týkající se odpovědnosti podniku za kartelové delikty, které byly spáchány v oblasti jeho odpovědnosti, jsou v rozporu se zásadou zavinění.

112. Námitka porušení zásady zavinění se při bližším posouzení zakládá na dvou oddělených výtkách: Schindler zaprvé kritizuje, že Tribunál uplatnil stoprocentní domněnku v neprospěch Schindler Holding způsobem, který vede k odpovědnosti bez ohledu na zavinění⁶³ (k tomu viz hned dále oddíl a). Zadruhé Schindler vytýká, že Tribunál v napadeném rozsudku nedodržel „základní zásady přičitatelnosti jednání“, neboť pro vznik odpovědnosti vyplývající z kartelového práva pokládal za dostačující, že „u dceřiných společností jednal některý pracovník v rozporu s kartelovým právem“⁶⁴ (k tomu viz níže oddíl b).

a) K výtce, že stoprocentní domněnka vede k odpovědnosti bez ohledu na zavinění

113. Okolnost, že Tribunál odepřel programu compliance uplatňovanému společností Schindler účinek vyvinění, vede navrhovatelky k výtce, že stoprocentní domněnka má za následek vznik odpovědnosti Schindler Holding jako mateřské společnosti bez ohledu na zavinění.

114. K obecným právním zásadám, ke kterým je třeba přihlížet v kartelovém řízení na úrovni Unie, bezpochyby patří zásada *nulla poena sine culpa* (není trestu bez viny), která může být vyvozena ze zásady právního státu a zásady zavinění. Jak jsem nedávno vysvětlila na jiném místě, jedná se o zásadu vycházející z ústavních tradic společných členským státům, která má povahu základního práva⁶⁵.

115. V Listině základních práv Evropské unie a v EÚLP sice tato zásada není výslovně zmíněna, avšak je nezbytnou podmínkou presumpce neviny. Proto lze vycházet z toho, že zásada *nulla poena sine culpa* je implicitně obsažena jak v čl. 48 odst. 1 Listiny, tak v čl. 6 odst. 2 EÚLP, které jsou, jak bylo uznáno, zohledňovány v kartelových věcech⁶⁶. V konečném důsledku mohou být obě tato ustanovení Listiny a EÚLP chápána jako procesní vyjádření zásady *nulla poena sine culpa*⁶⁷.

116. V souvislosti se sankcemi ukládanými v oblasti kartelového práva Komisí je zásada *nulla poena sine culpa* vyjádřena v čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003: podle tohoto ustanovení mohou být pokuty za kartelové delikty ukládány jen za úmyslné nebo nedbalostní protiprávní jednání.

61 — Body 86, 87 a 90 napadeného rozsudku.

62 — Rozsudek *Elf Aquitaine v. Komise* (citovaný v poznámce pod čarou 43, body 57 a 61) a usnesení ze dne 13. září 2012, *Total a další v. Komise* (C-495/11 P, bod 57).

63 — Tato výtky je vznesena zejména v rámci druhé části sedmého důvodu kasačního opravného prostředku.

64 — Tato výtky je předmětem šestého důvodu kasačního opravného prostředku.

65 — Viz mé stanovisko ze dne 28. února 2013 ve věci *Schenker a další* (C-681/11, body 40 a 41).

66 — Rozsudky ze dne 8. července 1999, *Hüls v. Komise* (C-199/92 P, Recueil, s. I-4287, body 149 a 150, s ohledem na čl. 6 odst. 2 EÚLP), a *E.ON Energie v. Komise* (citovaný v poznámce pod čarou 40, body 72 a 73, s ohledem na čl. 48 odst. 1 Listiny základních práv); v tomtéž smyslu již rozsudek ze dne 14. února 1978, *United Brands a United Brands Continentaal v. Komise* (27/76, Recueil, s. 207, 265).

67 — K tomu viz opět mé stanovisko ve věci *Schenker a další* (citované v poznámce pod čarou 65, bod 41).

117. Navrhovatelky tedy zcela správně v projednávané věci poukázaly na platnost zásady *nulla poena sine culpa*, kterou opisují pojmem „zásada zavinění“. Nesprávný je však jejich názor, že stoprocentní domněnka vede ke vzniku odpovědnosti mateřské společnosti bez ohledu na zavinění a že je v rozporu se zásadou *nulla poena sine culpa* jen proto, že mateřské společnosti bylo odepřeno vyvinutí se s odkazem na její interní program compliance.

118. Navrhovatelky podle mého názoru špatně pochopily obsah stoprocentní domněnky. Tato domněnka se nijak nevyjadřuje k tomu, zda se podnik dopustil kartelového deliktu *zaviněně* (tj. úmyslně nebo z nedbalosti). Nejde o presumpci viny. Stoprocentní domněnka pouze podává odpověď na otázku, z jakých složek se skládá podnik, který se – průkazně úmyslně či z nedbalosti – účastnil kartelové dohody. Stanovení druhu složení podniku ještě samo o sobě neobsahuje výtku zavinění s ohledem na protiprávní praktiky v rámci kartelové dohody.

119. Podle stoprocentní domněnky lze vycházet z předpokladu, že mateřská společnost a její dceřiná společnost (resp. dceřiné společnosti) jsou obvykle součástí téhož podniku. V případě takových vztahů založených na vlastnictví podílů totiž první dojem nasvědčuje tomu, že mateřská společnost vykonává rozhodující vliv na obchodní politiku své dceřiné společnosti (resp. svých dceřiných společností).

120. Mateřská společnost má možnost tuto domněnku vyvrátit tak, že předloží přesvědčivé důkazy o tom, že příslušná dceřiná společnost určuje svou obchodní politiku navzdory prvnímu dojmu samostatně, takže se její situace liší od obvyklé situace stoprocentní nebo téměř stoprocentní dceřiné společnosti. Avšak jak již bylo uvedeno⁶⁸, takový protidůkaz nemůže být proveden pouhým odkazem na program compliance. Takový program totiž nemůže prokázat neexistenci rozhodujícího vlivu mateřské společnosti na obchodní politiku dceřiné společnosti.

121. Pokud mateřská společnost nemůže – tak jako v projednávané věci – vyvrátit, že vykonávala rozhodující vliv na obchodní politiku své dceřiné společnosti (resp. svých dceřiných společností), pak je jedním z právních nositelů podniku, který se účastnil předmětné kartelové dohody. Tato mateřská společnost je – spolu s dceřinou společností, resp. dceřinými společnostmi – právním zosobněním podniku, který je obviněn z kartelového deliktu⁶⁹.

122. Jinou otázkou je, zda se tento podnik dopustil předmětného kartelového deliktu prostřednictvím svých pracovníků *zaviněně*. Zcela nesporně musí být v případě pochybností samostatně konstatováno zavinění *podniku* týkající se jeho účasti na protisoutěžních praktikách v rámci kartelové dohody v souladu se zásadou *nulla poena sine culpa*⁷⁰. Stoprocentní domněnka ale nemá s touto otázkou zavinění nic společného.

123. Námitku, že stoprocentní domněnka je v rozporu se zásadou zavinění, je tudíž třeba zamítnout.

124. Pokud by navrhovatelky chtěly popřít, že podnik, jehož jsou právními nositeli, se neúčastnil zaviněně praktik v rámci kartelové dohody týkající se výtahů, pak by musely vznést příslušné námitky. Zde vznesená námitka směřující proti stoprocentní domněnce je za tímto účelem nedostatečná.

68 — Viz výše body 93 až 100 tohoto stanoviska.

69 — K tomu viz mé stanovisko ze dne 23. dubna 2009 ve věci Akzo Nobel a další v Komise (citované v poznámce pod čarou 37, bod 98).

70 — Ve svém stanovisku ve věci Schenker a další (citovaném v poznámce pod čarou 65, zejména body 38 až 48) jsem například uvedla, že podniku nesmí být uložena pokuta za jím spáchané porušení zákazu kartelových dohod zakotveného v unijním právu, pokud se podnik mylně domníval, že jeho chování je legální (omyl týkající se legality) a tento omyl mu nelze vytýkat.

b) K výtce, že nestačí, že někteří pracovníci porušili zákaz kartelových dohod

125. Navrhovatelky kromě toho Tribunálu vytýkají, že v napadeném rozsudku chybí konkrétní úvahy týkající se otázky, kteří z jejich pracovníků se podíleli na protiprávních jednáních v souvislosti s kartelovou dohodou týkající se výtahů. Podle společnosti Schindler tak Tribunál „nedodržel základní zásady přičitatelnosti jednání“.

126. Jak správně zdůrazňuje Komise, Schindler nevznesla podobnou námitku v řízení v prvním stupni. Jedná se tudíž o nový žalobní důvod, který nesmí být poprvé uplatněn ve fázi řízení o kasačním opravném prostředku⁷¹.

127. Ani po obsahové stránce není tato námitka vůbec přesvědčivá.

128. Navrhovatelky v žádné fázi řízení nepopřely, že se v případě osob, které se na straně společnosti Schindler podílely na protisoutěžních praktikách v souvislosti s kartelovou dohodou týkající se výtahů, jednalo o její pracovníky. Proto nebylo automaticky třeba, aby bylo v napadeném rozsudku upřesněno, kdo přesně byly tyto osoby⁷² a zda si Schindler musí nechat přičíst jejich jednání.

129. Argumentaci navrhovatelek nelze přijmout ani v rozsahu, v němž chtějí v rámci své námitky navíc naznačit, že Schindler Holding a jejím čtyřem národním dceřiným společnostem mohou být přičítána pouze protiprávní jednání jejich příslušných zákonných zástupců nebo pracovníků, kterým byla udělena zvláštní plná moc. Podle ustálené judikatury totiž předpokladem pro použití zákazu kartelových dohod zakotveného v unijních právních předpisech není jednání ani znalost majitelů nebo jednatelů dotčeného podniku. Naopak stačí jednání osoby, která je oprávněna jednat na účet podniku⁷³.

130. Pokud by se podnikům v kartelovém řízení přičítalo pouze jednání těch jejich pracovníků, kteří se protisoutěžních praktik dopustili prokazatelně na základě konkrétního pokynu nebo zmocnění ze strany vedení podniku, anebo pokud je vedení podniku alespoň vědomě tolerovalo, zákaz kartelových dohod vyplývající z unijního práva by tím pozbyl jakéhokoli praktického účinku. Pro podnik by pak bylo jednoduché vyhnout se své odpovědnosti za kartelové delikty z čistě formálních důvodů.

131. Správně musí podnik za obvyklých podmínek strpět, že mu budou přičteny všechny protiprávní praktiky – i takové, ke kterým došlo bez vědomí vedení podniku a bez jeho výslovného schválení – pokud se takové praktiky odehrály v oblasti odpovědnosti daného podniku. Tak je tomu zpravidla v situaci, kdy byla dotčená jednání uskutečněna jeho vlastními pracovníky v souvislosti s jejich činností pro daný podnik.

132. Pouhá okolnost, že pracovníci podniku jsou v rámci programu compliance pravidelně nabádáni, aby jednali v souladu s právními předpisy, nemůže stačit ke zproštění podniku jeho odpovědnosti vyplývající z kartelového práva. Pokud totiž navzdory takovému programu docházelo několik let k závažným kartelovým deliktům, lze vycházet z toho, že vnitropodnikové snahy v rámci programu compliance nebyly dostatečné⁷⁴, a zejména že pracovníci podniku nebyli vhodným způsobem motivováni k tomu, aby se vyvarovali protiprávních praktik.

71 — Srov. k tomu judikaturu uvedenou výše v poznámce pod čarou 37.

72 — Komise správně poukazuje na to, že ve sporném rozhodnutí jsou v tomto ohledu obsaženy všechny nezbytné informace (viz body 157, 224, 311, 347 a 387 odůvodnění daného rozhodnutí).

73 — Rozsudky ze dne 7. června 1983, *Musique Diffusion française a další v. Komise* (100/80 až 103/80, Recueil, s. 1825, bod 97), a ze dne 7. února 2013, *Slovenská sporiteľňa* (C-68/12, bod 25).

74 — K tomu viz výše, body 97 až 99 tohoto stanoviska.

3. Dílčí závěr

133. Celkově tedy argumentace společnosti Schindler týkající se spoluodpovědnosti Schindler Holding jako mateřské společnosti a zásady zavinění není přesvědčivá. Šestý a sedmý důvod kasačního opravného prostředku tak musí být zamítnuty.

C – K některým dalším právním otázkám týkajícím se ukládání a výpočtu pokut za kartelové delikty

134. V rámci svých ostatních důvodů kasačního opravného prostředku vznáší Schindler celou řadu právních otázek týkajících se ukládání a výpočtu pokut za kartelové delikty.

1. Platnost čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003 s ohledem na zásadu určitosti (třetí důvod kasačního opravného prostředku)

135. V rámci třetího důvodu kasačního opravného prostředku Schindler napadá platnost čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003 jako právního základu pro ukládání pokut v kartelových věcech Komise. Schindler se domnívá, že toto ustanovení je v rozporu s trestněprávní zásadou určitosti.

136. Trestněprávní zásada určitosti, jejíž platnost Soudní dvůr uznal i ve vztahu k sankcím vyplývajícím z kartelového práva⁷⁵, je projevem zásady legality v souvislosti s trestnými činy a tresty (*nullum crimen, nulla poena sine lege*). Tato zásada patří k obecným zásadám, které jsou základem ústavních tradic společných členským státům⁷⁶, a nyní jí podle čl. 49 Listiny základních práv přísluší postavení základního práva Unie. V souladu s požadavkem homogenity (čl. 52 odst. 3 první věta Listiny) je při výkladu článku 49 Listiny v neposlední řadě třeba přihlížet k článku 7 EÚLP a k judikatuře ESLP, která byla vydána k tomuto článku.

137. Z trestněprávního požadavku určitosti vyplývá, že zákon musí jasně definovat protiprávní jednání a tresty, které za ně lze uložit⁷⁷ (*nullum crimen, nulla poena sine lege certa*).

138. Schindler uvádí, že čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003 není formulován dostatečně přesně, a to jednak s ohledem na pojem „podnik“, který je v něm použit (k tomu viz hned dále oddíl a), a jednak s ohledem na rámec pokut, který je v něm stanoven (k tomu viz níže oddíl b).

a) K tvrzené neurčitosti pojmu „podnik“ (první část třetího důvodu kasačního opravného prostředku)

139. Pokud jde o tvrzenou neurčitost pojmu „podnik“ v rámci čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003, je třeba poznamenat, že Schindler v řízení v prvním stupni žádnou takovou námitku nevznesla. Jedná se tak o nový žalobní důvod, který již nelze ve fázi řízení o kasačním opravném prostředku uplatnit, neboť by tím byl nepřipustným způsobem rozšířen předmět tohoto právního sporu⁷⁸.

140. Tato námitka není opodstatněná ani po meritorní stránce.

75 — Rozsudky ze dne 28. června 2005, Dansk Rørindustri a další v. Komise (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P až C-208/02 P a C-213/02 P, Sb. rozh. s. I-5425, body 215 až 223); ze dne 22. května 2008, Evonik Degussa v. Komise (C-266/06 P, zejména body 38 až 40), a ze dne 17. června 2010, Lafarge v. Komise (C-413/08 P, Sb. rozh. s. I-5361, body 94 a 95).

76 — Rozsudky ze dne 3. května 2007, Advocaten voor de Wereld (C-303/05, Sb. rozh. s. I-3633, bod 49), a ze dne 3. června 2008, Intertanko a další (C-308/06, Sb. rozh. s. I-4057, bod 70).

77 — Rozsudky Advocaten voor de Wereld (citovaný v poznámce pod čarou 76, bod 50), Evonik Degussa v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 75, bod 39), Intertanko (citovaný v poznámce pod čarou 76, bod 71) a Lafarge v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 75, bod 94); v tomtéž smyslu také rozsudky ze dne 12. prosince 1996, X (C-74/95 a C-129/95, Recueil, s. I-6609, bod 25), a ThyssenKrupp Nirosta v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 53, bod 80).

78 — K tomu viz judikatura uvedená výše v poznámce pod čarou 37.

141. Pojem „podnik“ sice není přesně vymezen ani v primárním, ani v sekundárním právu, avšak používání neurčitých právních pojmů v právních předpisech – také jako základ pro trestnost v ustanoveních, které tvoří součást klasického trestního práva – není ničím neobvyklým⁷⁹.

142. Zásada *nullum crimen, nulla poena sine lege certa* je dodržena, pokud má právní subjekt možnost se z textu příslušného ustanovení, a v případě potřeby z výkladu, který k němu podaly soudy, dozvědět, z jakého konání či opomenutí mu vzniká trestněprávní odpovědnost⁸⁰.

143. Tak je tomu s ohledem na pojem „podnik“ v kontextu hospodářské soutěže, tak jak je použit v rámci zákazu kartelových dohod vyplývajících z unijního práva (článek 101 SFEU, dříve článek 81 ES) a v rámci příslušného ustanovení týkajícího se sankcí (čl. 23 odst. 2 písm. a) nařízení č. 1/2003). Již desítky let je tento pojem unijními soudy vykládán stále stejně („jakýkoli subjekt zapojený do hospodářské činnosti bez ohledu na právní status takového subjektu a způsob jeho financování“)⁸¹.

144. Jak již bylo uvedeno⁸², je navíc již na úrovni primárního práva jasně rozlišováno mezi pojmy „právní osoba“, „společnost“ a „podnik“. Z původního konstatování autora Smluv tedy vyplývá, že za kartelový delikt nemusí být nutně shledána odpovědnou pouze jednotlivá právní osoba nebo obchodní společnost, nýbrž hospodářská jednotka *sui generis*, a sice podnik účastníci se kartelové dohody. Na úrovni sekundárního práva je dále rozlišováno mezi pojmy „právní osoba“ a „podnik“, jak vyplývá v neposlední řadě ze srovnání mezi čl. 7 odst. 2 nařízení č. 1/2003 a jeho článkem 23.

145. Unijní soudy dále v ustálené judikatuře uznaly, že podnik účastníci se kartelové dohody může být ztělesněn několika právními osobami, zejména mateřskou a její dceřinou společností, resp. jejími dceřinými společnostmi⁸³. V judikatuře byla kromě toho rozvinuta jasná kritéria, v neposlední řadě i stoprocentní domněnka⁸⁴, na základě kterých lze tyto společnosti případně shledat společně a nerozdílně odpovědnými.

146. Za těchto okolností nemůže mít žádný právní subjekt vážně za to, že pojem „podnik“ je jako základ pro ukládání sankcí vyplývajících z kartelového práva příliš nekonkrétní, anebo že za podnik ve smyslu čl. 23 odst. 2 písm. a) nařízení č. 1/2003 je nutno pokládat vždy pouze tu právní osobu, která se přímo podílela na praktikách v rámci kartelové dohody.

147. První část třetího důvodu kasačního opravného prostředku je tedy třeba zamítnout.

b) K tvrzené neurčitosti rámce pokuty (druhá část třetího důvodu kasačního opravného prostředku)

148. Navrhovatelky dále namítají, že čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003 pověřuje Komisi ukládáním pokut, aniž v tomto ohledu stanovuje dostatečně určitý právní rámec.

79 — Tak je tomu například v německém trestním zákoníku (Strafgesetzbuch, dále jen „StGB“) například v případě „vyvolání nebo udržování v omylu“ v rámci podvodu (§ 263 StGB), „vztahu důvěry“ v rámci zpronevěry (§ 266, druhá varianta StGB), „vykořisťování velmi slabé vůle jiné osoby“ a „zjevného nepoměru mezi plněním a protiplněním“ v rámci lichvy (§ 291 StGB) nebo v případě skutkové podstaty trestného činu „nátlak“ (§ 240 StGB).

80 — Rozsudky *Advocaten voor de Wereld* (citovaný v poznámce pod čarou 76, bod 50), *Evonik Degussa v. Komise* (citovaný v poznámce pod čarou 75, bod 40), *Intertanko* (citovaný v poznámce pod čarou 76, bod 71) a *Lafarge v. Komise* (citovaný v poznámce pod čarou 75, bod 94). V tomto smyslu, k článku 7 EÚLP, viz rozsudky *ESLP G v. Francie* ze dne 27. září 1995 (stížnost č. 15312/89, série A, č. 325-B, § 25) a *Coëme a další v. Belgie* ze dne 22. června 2000 (stížnost č. 32492/96 a další, *Sbírka rozsudků a rozhodnutí 2000-VII*, § 145).

81 — Rozsudky ze dne 23. dubna 1991, *Höfner a Elser* (C-41/90, Recueil, s. I-1979, bod 21), *Akzo Nobel a další v. Komise* (citovaný v poznámce pod čarou 37, bod 54); *General Química a další v. Komise* (citovaný v poznámce pod čarou 43, bod 34), *ArcelorMittal Luxemburg a další v. Komise a další* (citovaný v poznámce pod čarou 44, bod 95) a *AOI* (citovaný v poznámce pod čarou 37, bod 42); podobně již rozsudek ze dne 12. července 1984, *Hydrotherm Gerätebau* (170/83, Recueil, s. 2999, bod 11).

82 — Viz výše, body 84 a 85 tohoto stanoviska.

83 — Rozsudky *Hydrotherm Gerätebau* (citovaný v poznámce pod čarou 81, bod 11), *Akzo Nobel a další v. Komise* (citovaný v poznámce pod čarou 37, bod 55) a *AOI* (citovaný v poznámce pod čarou 37, bod 42).

84 — Viz výše, bod 60 tohoto stanoviska.

149. Unijní soudy se již několikrát zabývaly podobnými námitkami směřujícími proti rámci pro ukládání pokut za kartelové delikty vyplývajícímu z unijního práva a vždy tyto námitky zamítly⁸⁵. Dosavadní judikatura byla sice většinou vydána ještě v souvislosti s čl. 15 odst. 2 nařízení (EHS) č. 17⁸⁶, ale lze ji bez dalšího přenést i na v zásadě totožnou následující právní úpravu obsaženou v čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003.

150. Tribunál v napadeném rozsudku správně a podrobně zopakoval a použil tuto ustálenou judikaturu⁸⁷, takže ji dále nebudu popisovat. Po přezkoumání argumentů přednesených Schindler v písemné a ústní formě nevidím žádný důvod k tomu, aby bylo Soudnímu dvoru navrhováno se od této judikatury odchýlit.

151. Zejména skutečnost, že mezitím vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, není důvodem pro radikální přehodnocení této problematiky. Obsah požadavku určitosti, který byl uznán na úrovni Unie a vyplývá z trestního práva, je totiž výrazně ovlivněn článkem 7 odst. 1 EÚLP, jakož i judikaturou ESLP a unijních soudů vydanou k této problematice. Lisabonská smlouva nepřinesla stran obsahu tohoto základního práva žádné zásadní změny⁸⁸. Důvodné se nezdá ani to, aby byl právě v takové oblasti, jako je oblast kartelového práva, která nepatří k jádru trestněprávních předpisů⁸⁹, podle čl. 52 odst. 3 druhé věty Listiny základních práv překračován standard EÚLP. To platí tím spíše, když i v samotném klasickém trestním právu jsou zákonem stanovená rozpětí ukládaných trestů zpravidla upravena velmi široce a orgánům činným v trestním řízení je ponechána velká posuzovací pravomoc s ohledem na stanovování konkrétní výše sankce v každém jednotlivém případě.

152. Skutečnost, že pokuty ukládané Komisí za kartelové delikty v průběhu několika let z nominálního hlediska výrazně vzrostly, nemůže sama osobě navzdory názoru Schindler vést k závěru o příliš neurčitěm právním rámci. V souladu s ustálenou judikaturou je Komise oprávněna zvýšit v mezích stanovených nařízením č. 1/2003 (dříve nařízením č. 17) úroveň pokut v kartelových věcech, je-li to nezbytné k tomu, aby bylo zajištěno provádění soutěžní politiky Unie⁹⁰.

153. Ani zásada *nulla poena sine lege certa* nevyklučuje, aby bylo používání existujícího ustanovení trestního práva přizpůsobeno změněným okolnostem – zejména četnosti, složitosti a závažnosti protiprávních jednání⁹¹. To musí tím spíše platit pro ustanovení podobná ustanovením trestního práva, jako je čl. 23 odst. 2 písm. a) nařízení č. 1/2003⁹², na která nemusí být záruky týkající se základních práv, které platí pro tvrdé jádro trestního práva, nutně používány absolutně striktně, tak jak již bylo uvedeno výše⁹³.

85 — Rozsudky Evonik Degussa v. Komise (body 36 až 63) a Lafarge v. Komise (body 94 a 95), citovaný v poznámce pod čarou 75; Rozsudky Tribunálu ze dne 19. května 2010, Wieland-Werke a další v. Komise (T-11/05, body 58 až 73), a ze dne 28. dubna 2010, Amann & Söhne a Cousin Filterie v. Komise (T-446/05, Sb. rozh. s. II-1255, 123 až 152).

86 — Nařízení Rady (EHS) č. 17 ze dne 6. února 1962: První nařízení, kterým se provádějí články 85 a 86 Smlouvy (Úř. věst. č. 13, s. 204; Zvl. vyd. 08/01, s. 3).

87 — Viz zejména body 97 až 109 napadeného rozsudku.

88 — Úzká vazba mezi článkem 49 Listiny na straně jedné a čl. 7 odst. 1 EÚLP na straně druhé je jasně vyjádřena ve vysvětleních pro výklad Listiny (Úř. věst. 2007, C 303, s. 17 [30 a násl.]). Rovněž judikatura Soudního dvora (uvedená výše v poznámkách pod čarou 75 a 76), ve které byla zásada *nullum crimen, nulla poena sine lege* uznána za obecnou právní zásadu, se zcela zásadním způsobem opírá o čl. 7 odst. 1 EÚLP.

89 — Viz výše, bod 25 tohoto stanoviska.

90 — Rozsudky Musique Diffusion française a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 73, bod 109), Dansk Rørindustri a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 75, bod 169) a ze dne 14. října 2010, Deutsche Telekom v. Komise (C-280/08 P, Sb. rozh. s. I-9555, bod 294).

91 — Rozsudek ESLP SW v. Spojené království ze dne 22. listopadu 1995 (stížnost č. 20166/92, série A, č. 335-B, § 36), týkající se používání čl. 7 odst. 1 EÚLP s ohledem na trest za znásilnění v manželství, který není výslovně upraven zákonem.

92 — V témže smyslu rozsudek Tribunálu ze dne 8. července 2008, AC-Treuhand v. Komise (T-99/04, Sb. rozh. s. II-1501, bod 113).

93 — Viz výše, bod 26 tohoto stanoviska.

154. Stejně málo opodstatněná je i kritika Schindler směřující proti horní hranici pokuty stanovené v čl. 23 odst. 2 druhém pododstavci nařízení č. 1/2003 ve výši 10 % celkového obratu daného podniku. Lze připustit, že se v případě této horní hranice jedná o variabilní rozpětí potud, že výše pokuty není stanovena na základě absolutní nominální částky v maximální výši, nýbrž na základě poměrné části obratu. To však neznamená, že by tato právní úprava nebyla určitá. Každý podnik zná svůj vlastní obrat, a může proto bez problému odhadnout, jak vysoká může být částka případné pokuty za kartelový delikt. Taková předvídatelnost sankce, kterou lze očekávat, je souladu s požadavky vyplývajícími ze zásady *nulla poena sine lege certa*⁹⁴.

155. Jak jsem nedávno uvedla na jiném místě⁹⁵, výpočet pokut v kartelových věcech beztak není mechanickým postupem, v němž by se pro každou kartelovou dohodu dalo takřka předem matematicky přesně určit, jakou výši bude mít sankce, která má být uložena. Takováto předvídatelnost sankce až za poslední desetinou čárku by ostatně také nebyla vůbec přiměřená, protože by účastníkům kartelové dohody až příliš ulehčovala předem si vypočítat „cenu“ protiprávního jednání a spočítat, zda jsou pro ně výhodnější protiprávní či legální obchodní praktiky. Tím by byla závažným způsobem narušena základní funkce systému sankcí ukládaných podle kartelového práva, kterým je odrazující účinek.

156. Ze všech výše uvedených důvodů musí být námitka navrhovatelek, že rámec pokut stanovený v čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003 je neslučitelný s předpisy vyšší právní síly, zamítnuta.

157. Nic jiného koneckonců nevyplývá ani z výhrady podstatnosti, na kterou Schindler doplňkově odkazuje. Jak již bylo zmíněno v jiné souvislosti⁹⁶, podle této ústavní zásady musí být podstatná právní úprava určité problematiky přijímána orgány legislativní moci, a nesmí být delegována na orgány výkonné moci. Tyto požadavky jsou v případě čl. 23 odst. 2 písm. a) nařízení č. 1/2003 splněny, neboť unijní zákonodárce sám dostatečně určitým způsobem stanovil rámec pro ukládání pokut za kartelové delikty, jak bylo právě objasněno.

c) Dílčí závěr

158. Souhrnně je tedy třeba třetí důvod kasačního opravného prostředku zamítnout v plném rozsahu.

2. Legalita pokynů z roku 1998 (čtvrtý a pátý důvod kasačního opravného prostředku)

159. Navrhovatelky dále napadají pokyny z roku 1998 a zpochybňují jejich legalitu, neboť se domnívají, že Komise neměla pravomoc je přijmout (viz níže oddíl a) a že tyto pokyny byly v projednávaném případě použity se zpětným účinkem (viz níže bod b).

a) Pravomoc Komise vydat pokyny (čtvrtý důvod kasačního opravného prostředku)

160. V rámci svého čtvrtého důvodu kasačního opravného prostředku Schindler namítá „neplatnost pokynů týkajících se pokut z roku 1998 z důvodu neexistence legislativní pravomoci Komise“.

94 — Rozsudky *Evonik Degussa v. Komise* (body 44 a 50) a *Lafarge v. Komise* (bod 95), citované v poznámce pod čarou 75; k požadavku předvídatelnosti trestněprávních následků určitého chování v rámci čl. 7 odst. 1 EÚLP, viz rozsudek *ESLP* ve věci *M v. Německo* ze dne 17. listopadu 2009 (stížnost č. 19359/04, § 90).

95 — Viz mé stanovisko ze dne 13. prosince 2012 ve věci *Ziegler v. Komise* (C-439/11 P, bod 120).

96 — Viz výše, bod 82 tohoto stanoviska.

161. Velmi pochybuji o přípustnosti této výtky, neboť nikde konkrétně neuvádí, proti které části napadeného rozsudku směřuje⁹⁷.

162. I kdybychom předpokládali, že Schindler napadá bod 133 napadeného rozsudku, její argumentace meritorně zjevně vychází z mylného předpokladu, že se v případě pokynů z roku 1998 jedná o zákonodárný akt nebo alespoň o závaznou právní normu, na základě které je stanovena „trestnost“ kartelových deliktů nebo sankce, které jsou za ně ukládány.

163. Tak tomu však není⁹⁸. Právním základem pro ukládání pokut v kartelových věcech Komise je pouze čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003, který je, jak již bylo vyloženo⁹⁹, zcela v souladu s požadavky vyplývajícími z výhrady podstatnosti a ze zásady *nullum crimen, nulla poena sine lege certa*. V souladu s tím není *per se* úlohou pokynů týkajících se ukládání pokut vydaných Komisí, konkrétně pokynů z roku 1998, vyplnit eventuální mezery právní úpravy obsažené v čl. 23 odst. 2 nařízení č. 1/2003.

164. V těchto pokynech z roku 1998 je naopak obsaženo vysvětlení vlastní správní praxe Komise¹⁰⁰. Dále Komise prostřednictvím těchto pokynů ve svém postavení orgánu Evropské unie pro hospodářskou soutěž v rámci jí přenesené odpovědnosti za zachování a rozvoj systému nenarušené hospodářské soutěže na evropském vnitřním trhu vydává obecné stanovisko v oblasti politiky hospodářské soutěže¹⁰¹. K tomu je oprávněna podle článku 85 ES ve spojení s čl. 211 druhou odřádkou ES (nyní článek 105 SFEU ve spojení s čl. 292 čtvrtou větou SFEU).

165. V důsledku toho musí být čtvrtý důvod kasačního opravného prostředku zamítnut.

b) Zásada zákazu zpětné účinnosti a zásada ochrany legitimního očekávání (pátý důvod kasačního opravného prostředku)

166. V rámci pátého důvodu kasačního opravného prostředku, který směřuje proti bodům 117 až 130 napadeného rozsudku, Schindler tvrdí, že použití pokynů z roku 1998 na projednávanou věc je v rozporu se zásadou zákazu zpětné účinnosti zakotvenou v čl. 7 odst. 1 EÚLP, jakož i se zásadou ochrany legitimního očekávání. Tato námitka mohla být vznesena v souvislosti s tím, že činnost kartelu týkajícího se výtahů, kterého se Schindler účastnila, byla zahájena již před rokem 1998.

167. Jak již bylo uvedeno v jiné souvislosti¹⁰², tuto námitku nelze posuzovat přímo na základě EÚLP, nýbrž na základě Listiny základních práv – zde na základě článku 49 Listiny – která však musí být vykládána a používána v souladu s čl. 7 odst. 1 EÚLP (čl. 6 odst. 1 třetí pododstavec SEU ve spojení s čl. 52 odst. 3 první větou Listiny).

168. Z věcného hlediska není argumentace Schindler opodstatněná.

97 — Rozsudek ze dne 24. března 2011, ISD Polska a další v. Komise (C-369/09 P, Sb. rozh. s. I-2011, bod 66); viz také usnesení ze dne 14. prosince 1995, Hogan v. Soudní dvůr (C-173/95 P, Recueil, s. I-4905, bod 20), a rozsudek Baustahlgewebe v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 14, bod 113).

98 — K tomu viz mé stanovisko ze dne 6. září 2012 ve věci Expedia (C-226/11, body 26 a 30); v tomtéž smyslu rozsudky Dansk Rørindustri a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 75, body 209 a 210), ze dne 14. června 2011, Pfeleiderer (C-360/09, Sb. rozh. s. I-5161, body 21 a 23), a ze dne 29. září 2011, Arkema v. Komise (C-520/09 P, Sb. rozh. s. I-8901, bod 88).

99 — K tomu viz výše má argumentace ke třetímu důvodu kasačního opravného prostředku, zejména body 148 až 157 tohoto stanoviska.

100 — Rozsudek Arkema v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 98, bod 88); viz také rozsudek Chalkor v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 17, bod 60).

101 — K tomu viz mé stanovisko ve věci Expedia (uvedené v poznámce pod čarou 98, bod 29). Pokud jde o roli Komise při určování politiky Evropské unie v oblasti hospodářské soutěže, viz zejména rozsudek ze dne 14. prosince 2000, Masterfoods (C-344/98, Recueil, s. I-11369, bod 46, první věta), podle něhož musí být podstatná právní úprava určité problematiky přijímána orgány legislativní moci, a nesmí být delegována na orgány výkonné.

102 — Srov. výše, zejména body 22 až 24 a 136 tohoto stanoviska.

169. Unijní soudy se již několikrát zabývaly podobnými výtkami týkajícími se praxe Komise při ukládání pokut za kartelové delikty a vždy tyto výtky zamítly. Odmítly jak porušení zákazu zpětné účinnosti, tak i porušení zásady ochrany legitimního očekávání¹⁰³, když Komise provedla změnu metody výpočtu pokut, kterou sama stanovila, a tuto pozměněnou metodu použila na dříve spáchané kartelové delikty.

170. Tribunál v napadeném rozsudku správně a podrobně zopakoval a použil tuto ustálenou judikaturu¹⁰⁴, takže ji dále nebudu popisovat. Po přezkoumání argumentů přednesených Schindler nevidím žádný důvod k tomu, aby bylo Soudnímu dvoru navrhováno, aby se od této judikatury odchýlil.

171. Od roku 1962, kdy vstoupilo v platnost nařízení č. 17, může Komise ukládat za kartelové delikty pokuty ve výši maximálně 10 % celkového obratu podniku.

172. Schindler se nemohla oprávněně spoléhat na to, že se během trvání kartelové dohody týkající se výtahů nijak nezmění původně používaná metoda Komise pro výpočet pokut a původně známé výše pokut ukládaných Komisí. Již tehdy totiž bylo dostatečně známo, že Komise je v mezích stanovených nařízením č. 1/2003 (dříve nařízení č. 17) oprávněna zvýšit úroveň pokut v kartelových věcech, je-li to nezbytné k tomu, aby bylo zajištěno provádění soutěžní politiky Unie¹⁰⁵.

173. Ostatně ani v obecném trestním právu se nikdo nemůže spoléhat na to, že existující trestněprávní ustanovení bude vždy používáno stejným způsobem, a především vždy stejně shovívavě nebo stejně přísně. Žádný právní subjekt nemůže zejména rozumně očekávat, že praxe uplatňovaná orgány činnými v trestním řízení s ohledem na stanovování výše sankcí ukládaných za konkrétní jednání neprojde v rámci jejich existující, zákonem stanovené posuzovací pravomoci žádným vývojem. Tato praxe naopak může být přizpůsobována změněným okolnostem jako četnosti, složitosti a závažnosti protiprávních jednání¹⁰⁶.

174. V projednávané věci nelze vycházet z existence legitimního očekávání hodného ochrany na straně Schindler tím spíše proto, že protiprávní jednání v rámci kartelové dohody týkající se výtahů, z nichž je obviněna, se z velké části odehrávala po zveřejnění pokynů z roku 1998. Na to Komise správně upozornila.

175. Celkově je tedy třeba zamítnout i pátý důvod kasačního opravného prostředku.

3. Základní částka pokuty a tvrzené důvody pro snížení pokuty (desátý, jedenáctý a dvanáctý důvod kasačního opravného prostředku)

176. Předmětem desátého, jedenáctého a dvanáctého důvodu kasačního opravného prostředku jsou podrobnosti výpočtu pokut uložených skupině Schindler.

103 — Rozsudky Dansk Rørindustri a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 75, body 217, 218 a 227 až 231), a ze dne 8. února 2007, Groupe Danone v. Komise (C-3/06 P, Sb. rozh. s. I-1331, body 87 až 94).

104 — Viz zejména body 118 až 128 napadeného rozsudku.

105 — K tomu viz judikatura uvedená v poznámce pod čarou 90.

106 — Viz též výše bod 153 tohoto stanoviska.

a) Ke kvalifikaci „zvláštní závažnosti“ protiprávních jednání (desátý důvod kasačního opravného prostředku)

177. V rámci desátého důvodu kasačního opravného prostředku Schindler napadá skutečnost, že její protiprávní jednání v rámci kartelové dohody týkající se výtahů byla kvalifikována jako „zvlášť závažná“. Schindler má za to, že dopady těchto protiprávních jednání na trh byly velmi malé a že Tribunál k této skutečnosti dostatečně nepřihlížel s ohledem na základní částky pokut, které měly být stanoveny.

178. V tomto ohledu postačí poznámka, že podle ustálené judikatury není účinek protisoutěžního jednání určujícím kritériem při stanovení přiměřené výše pokuty. Okolnosti týkající se úmyslného aspektu jednání mohou být důležitější než ty, které se týkají účinků jednání, zejména pokud se jedná jako v projednávané věci o taková protiprávní jednání, jako je rozdělování trhů, která jsou ve své podstatě závažná¹⁰⁷.

179. Předmětem kartelové dohody výrobců výtahů byla právě taková tvrdá omezení, jejichž cílem je omezování hospodářské soutěže. Účastníci této kartelové dohody usilovali ve čtyřech dotčených členských státech o rozdělení zakázek a trhů mezi sebou. Je správné kvalifikovat taková protiprávní jednání při stanovení základních částek pokut jako zvlášť závažná bez ohledu na jejich konkrétní dopady na dění na trhu.

180. Desátý důvod kasačního opravného prostředku tedy nemůže být přijat.

181. V rozsahu, ve kterém Schindler v rámci desátého důvodu kasačního opravného prostředku Tribunálu vytýká, že neprovedl vlastní dokazování, platí kromě toho vše, co bylo řečeno v souvislosti s druhým důvodem kasačního opravného prostředku¹⁰⁸. Tribunál beztak není zpravidla povinen přezkoumávat z úřední moci posouzení faktorů, k nimž Komise přihlížela za účelem stanovení výše pokuty¹⁰⁹.

b) K polehčujícím okolnostem (jedenáctý důvod kasačního opravného prostředku)

182. V rámci jedenáctého důvodu kasačního opravného prostředku navrhovatelky tvrdí, že Tribunál měl zohlednit jednak skutečnost, že Schindler v roce 2000 dobrovolně ukončila protiprávní jednání v Německu, a jednak její program compliance uplatňovaný v rámci celého koncernu, a snížit v důsledku toho uloženou pokutu.

183. Takový právní nárok na snížení pokuty však nelze připustit vzhledem k žádné z obou skutečností uvedených Schindler.

184. Pokud jde nejprve o „dobrovolné ukončení protiprávního jednání“ v Německu, Tribunál v této souvislosti správně nepřiznal žádné snížení pokuty. Dobrovolné ukončení protiprávního jednání nemůže vést automaticky ke snížení pokuty za kartelový delikt a spíše záleží na okolnostech konkrétního případu. V projednávané věci Tribunál zejména konstatoval, „že s přihlédnutím ke spisu Schindler ukončila účast na kartelové dohodě pouze z důvodu neshody s ostatními účastníky“¹¹⁰. Za takových okolností Tribunál mohl, aniž se dopustil nesprávného právního posouzení, vycházet z předpokladu, že se nejednalo o žádný „návrat k legalitě“, na kterém trvá Schindler a za který by si daný podnik mohl zasloužit snížení pokuty.

107 — Rozsudky ze dne 2. října 2003, Thyssen Stahl v. Komise (C-194/99 P, Recueil, s. I-10821, bod 118); ze dne 3. září 2009, Prym a Prym Consumer v. Komise (C-534/07 P, Sb. rozh. s. I-7415, bod 96), a ze dne 12. listopadu 2009, Carbone-Lorraine v. Komise (C-554/08 P, bod 84).

108 — Srov. výše, zejména body 47 až 50 a 57 tohoto stanoviska.

109 — Rozsudek KME a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 26, bod 56).

110 — Bod 276 napadeného rozsudku.

185. Za další, pokud jde o případné programy compliance uplatňované daným podnikem, již jsem uvedla, že si tyto programy mohou zasloužit zohlednění v kartelových řízeních nanejvýš tehdy, když jsou způsobilé účinně zamezit závažným dlouhodobým kartelovým deliktům, jakož i odhalit spáchaná protiprávní jednání a ihned je ukončit¹¹¹. Program compliance uplatňovaný Schindler tento pozitivní účinek v projednávané věci zjevně neměl, naopak podle toho, co uvedla sama Schindler, dokonce ztěžoval odhalování protiprávních jednání¹¹². Postrádalo by smysl, kdyby byl daný podnik za takový zjevně nevhodný program compliance ještě odměněn mírnější pokutou.

186. Jedenáctý důvod kasačního opravného prostředku tedy musí být rovněž zamítnut.

c) Ke snížení pokut za spolupráci s Komisí (dvanáctý důvod kasačního opravného prostředku)

187. Předmětem dvanáctého důvodu kasačního opravného prostředku je snížení pokut uložených Schindler za její účast na kartelové dohodě v Belgii, Německu a Lucembursku za spolupráci daného podniku s Komisí ve správním řízení. Schindler se domnívá, že Tribunál v projednávané věci nepřisoudil dostatečný význam její spolupráci.

i) Ke spolupráci v rámci oznámení z roku 2002 (první část dvanáctého důvodu kasačního opravného prostředku)

188. V rámci první části dvanáctého důvodu kasačního opravného prostředku Schindler tvrdí, že Tribunál Komisi v rámci oznámení o spolupráci z roku 2002 (takzvané „oznámení o shovívavosti“)¹¹³ nesprávně přiznal velký prostor pro uvážení a sám se omezil pouze na kontrolu zjevných pochybení.

189. Tribunál skutečně uvedl, že Komise má „široký prostor pro uvážení“, když posuzuje, zda důkazy poskytnuté podnikem v rámci oznámení z roku 2002 „představují významnou přidanou hodnotu ve smyslu bodu 21 uvedeného oznámení“ a „pouze zjevné překročení tohoto prostoru může být kritizováno Tribunálem“¹¹⁴.

190. Tento právní názor Tribunálu je nesprávný. Posouzení hodnoty důkazů, které podnik předloží v rámci oznámení z roku 2002 ve správním řízení za účelem spolupráce s Komisí, se provádí v souvislosti s výpočtem výše pokuty. Tím toto posouzení spadá do pravomoci Tribunálu k soudnímu přezkumu v plné jurisdikci (článek 261 SFEU ve spojení s článkem 31 nařízení č. 1/2003), ve kterém se Tribunálu povoluje nahradit nad rámec pouhého přezkumu legality posouzení Komise svým posouzením¹¹⁵. Pokud však Tribunál v této souvislosti odkazuje na „široký prostor pro uvážení“ Komise, pak se takovým popisem rozsahu svých vlastních pravomocí dopouští nesprávného právního posouzení.

191. Taková právní vada nicméně nutně nemusí vést ke zrušení napadeného rozsudku¹¹⁶. Záleží spíše na tom, jaké kritérium Tribunál použil při konkrétním přezkumu přidané hodnoty spolupráce dotčeného podniku s Komisí.

111 — Viz výše, body 99 a 132 tohoto stanoviska.

112 — V kasačním opravném prostředku je uvedeno, že „systém compliance uplatňovaný Schindler ztěžuje jako vedlejší účinek interní objasňování porušení, k nimž přece jen došlo, neboť pracovníkům, kteří jednali protiprávně, hrozí závažné sankce“ (sic!).

113 — Oznámení Komise o ochraně před pokutami a snížení pokut v případech kartelů (Úř. věst. 2002, C 45, s. 3), dále také jen „oznámení z roku 2002“.

114 — Body 295 až 300 napadeného rozsudku, zejména body 298 a 300.

115 — Rozsudky Chalkor v. Komise (bod 63) a Otis a další (bod 62), citované v poznámce pod čarou 17.

116 — Rozsudky KME a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 26, bod 109), KME Germany a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 26, bod 136) a Chalkor v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 17, bod 82).

192. V projednávané věci se Tribunál přitom v žádném případě nezdržel vlastního hodnocení, nýbrž se důkladně zabýval argumenty uplatněnými Schindler, které se týkají přidané hodnoty její spolupráce s Komisí ve správním řízení¹¹⁷. Tím navzdory jeho úvodní poznámce, která představuje nesprávné právní posouzení, v konečném důsledku splnil požadavky vyplývající z právních předpisů.

193. V tomto ohledu je třeba zamítnout především argument, že důkazy předložené ve správním řízení účastníky kartelové dohody mají vždy přidanou hodnotu pro provádění důkazů Komisí a že musejí vést ke snížení pokuty. Hodnota důkazů se neposuzuje podle jejich množství („*iudex non calculat*“) ani podle toho, jak často na ně Komise odkazovala ve sporném rozhodnutí¹¹⁸.

194. Soudnímu dvoru v řízení o kasačním opravném prostředku ostatně nepřísluší, aby svým vlastním posouzením přidané hodnoty informací poskytnutých Schindler nahradil posouzení Komise a Tribunálu¹¹⁹. V souladu s tím není na tomto místě třeba znovu zkoumat otázku, zda měly informace poskytnuté Schindler Komisi stejnou hodnotu jako informace poskytnuté ThyssenKrupp, Otis a Kone nebo zda je možné, že pro dokazování vedené Komisí vůbec neměly větší přidanou hodnotu.

ii) Ke spolupráci mimo rámec oznámení z roku 2002 (druhá část dvanáctého důvodu kasačního opravného prostředku)

195. V rámci druhé části dvanáctého důvodu kasačního opravného prostředku Schindler napadá body 350 až 361 napadeného rozsudku a stěžuje si na to, že jí bylo za její spolupráci mimo rámec oznámení z roku 2002 přiznáno příliš malé snížení pokuty, a sice pouze 1 % za to, že nezpochybnila skutkové okolnosti případu. Schindler se s odkazem na bod 3 šestou odrážku pokynů z roku 1998 domnívá, že má nárok na výraznější snížení pokuty, která jí byla uložena.

196. Tento argument je neopodstatněný.

197. Jak Komise správně uvádí, právní úprava obsažená v bodě 3 šesté odrážce pokynů z roku 1998 neslouží k tomu, aby byly „přesto oceněny nedostatečné žádosti o shovívavost“. Za spolupráci, jako je ta, kterou poskytla Schindler a která sice spadá do oblasti působnosti „oznámení o shovívavosti“ (tj. oznámení z roku 2002), ale nesplňuje všechny její předpoklady, zejména podmínku „nezanedbatelné přidané hodnoty“, neexistuje nárok na snížení pokuty, zejména ne oklikou přes bod 3 šestou odrážku pokynů z roku 1998.

iii) Shrnutí

198. Dvanáctý důvod kasačního opravného prostředku tudíž musí být v celém rozsahu zamítnut.

4. Desetiprocentní horní hranice výše pokuty (osmý důvod kasačního opravného prostředku)

199. V rámci osmého důvodu kasačního opravného prostředku Schindler tvrdí, že při použití desetiprocentní horní hranice pro pokuty podle čl. 23 odst. 2 druhého pododstavce nařízení č. 1/2003 jsou rozhodující pouze obraty jednotlivých národních dceřiných společností Schindler, a nikoli obrat koncernu Schindler Holding.

117 — Body 301 až 349 napadeného rozsudku.

118 — Tak to správně konstatoval také Tribunál v bodě 346 napadeného rozsudku.

119 — Rozsudky ze dne 24. září 2009, Erste Group Bank a další v. Komise (C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P a C-137/07 P, Sb. rozh. s. I-8681, bod 256), a KME a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 26, bod 79).

200. Toto tvrzení je chybné. Pojem „podnik“ obsažený v článku 81 ES (nyní článek 101 SFEU) na straně jedné a v článku 23 nařízení č. 1/2003 na straně druhé je vždy tentýž pojem. Obě tato ustanovení musejí být používána soudržně. Pro tuto desetiprocentní hranici je proto třeba vycházet z *obratu podniku*, jehož společnými právními nositeli jsou mateřská společnost – v projednávané věci Schindler Holding – a její stoprocentní dceřiné společnosti – v projednávané věci národní dceřiné společnosti v Německu, Belgii, Nizozemsku a Lucembursku.

201. Osmý důvod kasačního opravného prostředku by mohl být úspěšný, jen pokud by byly úspěšné námitky vznesené společností Schindler s ohledem na použití stoprocentní domněnky v projednávané věci, a to navzdory tomu, co bylo řečeno výše¹²⁰. Protože tomu tak ale není, je třeba tento důvod kasačního opravného prostředku zamítnout.

5. Právo na vlastnictví (devátý důvod kasačního opravného prostředku)

202. Předmětem devátého důvodu kasačního opravného prostředku je právo na vlastnictví. Schindler se domnívá, že uložení pokut vůči Schindler Holding, jakož i vůči jejím dceřiným společnostem v Belgii, Nizozemsku a Lucembursku¹²¹, odporuje „z důvodu jejich přemrštěné výše vůči společnosti Schindler jako švýcarskému podniku základním unijním zárukám ochrany investic a právu na vlastnictví, které jsou zakotveny v předpisech mezinárodního práva veřejného“. Schindler v této souvislosti Tribunálu zejména vytýká, že nerespektoval příslušnou judikaturu ESLP týkající se práva na vlastnictví.

a) Úvodní poznámky

203. Právo na vlastnictví je základním právem, které na unijní úrovni požívá ochrany na základě článku 17 Listiny základních práv, jakož i v rámci obecných zásad unijního práva¹²² (čl. 6 odst. 3 SEU). Na toto právo se mohou odvolávat i jednotlivci, kteří nejsou státními příslušníky některého členského státu Unie¹²³.

204. Jelikož Unie ještě není členem EÚLP, článek 1 Prvního dodatkového protokolu k EÚLP¹²⁴ nemůže být v rozporu s tím, co se domnívá Schindler, přímo použit jako základ pro právo na vlastnictví¹²⁵; toto ustanovení má spolu s příslušnou judikaturou ESLP ovšem význam jako kritérium výkladu a používání článku 17 Listiny základních práv (čl. 6 odst. 1 třetí pododstavec SEU ve spojení s čl. 52 odst. 3 větou první Listiny)¹²⁶.

205. V rozsahu, v němž Schindler navíc ve svém kasačním opravném prostředku odkazuje na blíže nespecifikované záruky vyplývající z mezinárodního práva veřejného, není její argumentace v řízení o projednávaném kasačním opravném prostředku dostatečně konkrétní na to, aby ji mohl Soudní dvůr přezkoumat, a tudíž je nepřijatelná¹²⁷.

120 — Viz mé úvahy týkající se sedmého důvodu kasačního opravného prostředku.

121 — Pokuta uložená německé dceřiné společnosti Schindler není předmětem tohoto kasačního opravného prostředku.

122 — Namísto mnohých, viz rozsudky ze dne 14. května 1974, Nold v. Komise (4/73, Recueil, s. 491, bod 14); ze dne 13. prosince 1979, Hauer (44/79, Recueil, s. 3727, bod 17), a ze dne 3. září 2008, Kadi a Al Barakaat International Foundation v. Rada a Komise („Kadi“, C-402/05 P a C-415/05 P, Sb. rozh. s. I-6351, bod 355).

123 — Soudní dvůr tak například v rozsudku Kadi (citovaný v poznámce pod čarou 123, body 354 až 371) připustil, že jednotlivci ze třetích států se mohou odvolávat na právo na vlastnictví, které je v unijních právních předpisech chráněno jako základní právo.

124 — Protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 20. března 1952 (ETS č. 9).

125 — Viz výše, bod 22 tohoto stanoviska.

126 — Úzká vazba mezi článkem 17 Listiny na straně jedné a článkem 1 Prvního dodatkového protokolu k EÚLP na straně druhé je jasně vyjádřena ve vysvětleních pro výklad Listiny (Úř. věst. 2007, C 303, s. 17 [23]). Rovněž judikatura Soudního dvora, ve které bylo právo na vlastnictví uznáno za obecnou právní zásadu, se zcela zásadním způsobem opírá o uvedený dodatkový protokol (viz např. rozsudek Kadi, citovaný v poznámce pod čarou 123, bod 356).

127 — Rozsudky ze dne 8. července 1999, Hercules Chemicals v. Komise (C-51/92 P, Recueil, s. I-4235, bod 113), a ze dne 11. září 2007, Lindorfer v. Rada (C-227/04 P, Sb. rozh. s. I-6767, bod 83).

b) K vytýkanému porušení práva na vlastnictví jakožto základního práva Unie

206. K porušení základního práva, kterého se dovolává Schindler, je třeba poznamenat, že vlastně ani nemusí být zřejmé, že by mělo být uložení pokuty za kartelový delikt vůbec pokládáno za zásah do práva na vlastnictví. Dotčenému podniku totiž není unijními orgány odňato žádné konkrétní postavení vlastníka, nýbrž se mu pouze obecně ukládá povinnost zaplatit peněžitou částku ze svého majetku. V tomto smyslu také Tribunál v napadeném rozsudku zdůraznil, že sporné rozhodnutí se nedotýká vlastnické struktury Schindler¹²⁸.

207. Podle judikatury ESLP týkající se článku 1 Prvního dodatkového protokolu k EÚLP je však třeba pokládat pokuty za zásahy do práva na vlastnictví, neboť dotčené osobě odnímají část jejího majetku, a sice peněžitou částku, kterou má zaplatit¹²⁹. V souladu s požadavkem homogenity musí být článek 17 Listiny základních práv vykládán v tom smyslu, že právo na vlastnictví má na unijní úrovni tentýž význam a rozsah, jaký mu byl přiznán v EÚLP (čl. 52 odst. 3 první věta Listiny).

208. Právo na vlastnictví však podle ustálené judikatury není zaručeno absolutně nebo neomezeně, nýbrž na ně musí být nahlíženo ve vztahu k jeho společenské funkci¹³⁰.

209. Kromě toho čl. 52 odst. 1 Listiny základních práv připouští, že výkon práv zakotvených v Listině může být omezen za předpokladu, že tato omezení jsou stanovena zákonem, respektují podstatu uvedených práv a svobod a při dodržení zásady proporcionality jsou nezbytná a skutečně odpovídají cílům obecného zájmu, které uznává Unie, nebo potřebě ochrany práv a svobod druhého¹³¹.

210. Ukládání pokut v kartelových věcech vychází spolu s čl. 23 odst. 2 písm. a) nařízení č. 1/2003 ze zákonného základu¹³². Toto ukládání pokut sleduje cíl ve veřejném zájmu: takové pokuty přispívají k zachování účinné hospodářské soutěže na evropském vnitřním trhu¹³³, a to především tak, že odrazují od páchání kartelových deliktů a posilují důvěru všech hospodářských subjektů v účinnou sílu pravidel hospodářské soutěže evropského vnitřního trhu¹³⁴.

211. Skutečnost, že ukládání finančních sankcí je v zásadě legální, je ostatně výslovně uznána i v čl. 1 odst. 2 Prvního dodatkového protokolu k EÚLP. Podle něj zůstává právo státu používat takové zákony, které tento stát pokládá za nezbytné zejména za účelem zajištění toho, aby byly placeny peněžité pokuty, nedotčeno, přičemž má podle judikatury ESLP prostor pro uvážení¹³⁵.

128 — Bod 192 napadeného rozsudku.

129 — Rozsudek ESLP Mamidakis v. Řecko ze dne 11. ledna 2007 (stížnost č. 35533/04, § 44); v tomtéž smyslu, pokud jde o daně, rozsudek ESLP Buffalo v. Itálie ze dne 3. července 2003 (stížnost č. 38746/97, § 32).

130 — V poslední době viz rozsudky ze dne 6. září 2012, Deutsches Weintor (C-544/10, bod 54); ze dne 15. ledna 2013, Križan a další (C-416/10, bod 113), a ze dne 31. ledna 2013, McDonagh (C-12/11, bod 60).

131 — Viz také rozsudek McDonagh (citovaný v poznámce pod čarou 130, bod 61).

132 — Skutečnost, že nařízení je třeba pokládat za zákonný základ, Soudní dvůr uznal v rozsudku ze dne 9. listopadu 2010, Schecke a Eifer (C-92/09 a C-93/09, Sb. rozh. s. I-11063, bod 66).

133 — K zakotvení tohoto cíle v primárním právu v době vydání sporného rozhodnutí viz čl. 3 odst. 1 písm. g) ES. Totéž dnes vyplývá z protokolu č. 27 o vnitřním trhu a hospodářské soutěži, připojeného ke Smlouvám (Úř. věst. 2008, C 115, s. 309; Úř. věst. 2010, C 83, s. 309), jak Soudní dvůr potvrdil v souvislosti s článkem 102 SFEU (rozsudek ze dne 17. února 2011, TeliaSonera Sverige, C-52/09, Sb. rozh. s. I-527, body 20 až 22). Srov. kromě toho i čl. 119 odst. 1 SFEU (dříve článek 4 ES), podle kterého se členské státy a Unie zavazují dodržovat zásadu otevřeného tržního hospodářství s volnou soutěží.

134 — Viz k tomu mé stanovisko ve věci Schenker a další (citované v poznámce pod čarou 65, bod 114).

135 — Rozsudek ESLP Mamidakis v. Řecko (citovaný v poznámce pod čarou 130, § 48).

212. Pokuty mohou vést k porušení práva na vlastnictví nakonec jen tehdy, když dotčené osobě způsobí nadměrnou zátěž, anebo zásadním způsobem naruší její finanční situaci; jinými slovy, pokuty nesmějí být nepřiměřené¹³⁶. Pokuty jsou podle judikatury ESLP nepřiměřené, pokud se jedná o extrémně vysoké částky, které jsou spjaty se zátěží tak nadměrného rozsahu, že mají fakticky povahu vyvlastnění¹³⁷.

213. Tyto požadavky Tribunál v projednávané věci zcela splnil tím, že přezkoumal, zda uložené pokuty nepředstavují nepřiměřený a neúnosný zásah do samotné podstaty základního práva na ochranu vlastnictví¹³⁸.

214. Otázka, zda má pokuta za následek takovou nepřiměřenou zátěž, nemůže být posouzena pouze na základě nominální částky této pokuty, nýbrž rozhodující měrou závisí na platební schopnosti jejich adresátů. Skutečnost, že ESLP pokládal pokuty uložené za různá porušení celního práva v celkové výši téměř 8 milionů eur v případě fyzické osoby za porušení jejího práva na vlastnictví¹³⁹, sama o sobě nepřipouští žádné závěry s ohledem na projednávanou věc, ve které jde o závažné dlouhodobé kartelové delikty velkého mezinárodně působícího podniku s dceřinými společnostmi usazenými v několika členských státech.

215. Pokuty ukládané Komisí podle čl. 23 odst. 2 písm. a) nařízení č.1/2003 mohou být jistě bolestivé i pro velké podniky, jako je Schindler. To však odpovídá jejich funkci a není to zejména v případě závažných a dlouhodobých kartelových deliktů, jako je kartelový delikt sporný v projednávané věci, nespravedlivé. K nepřiměřené zátěži podniku s faktickou povahou vyvlastnění obvykle nemůže dojít také vzhledem k zákonné horní hranici 10 % celkového obrátu za předchozí rok¹⁴⁰.

216. Výtka vyvlastnění vznesená navrhovatelkami se totiž ani tolik nezakládá na zátěži společnosti Schindler jako podniku nebo společnosti Schindler Holding jako právnické osoby, nýbrž spíše na individualizovaném posouzení zátěže, kterou mají uložené pokuty způsobit třem národním dceřiným společnostem Schindler v Belgii, Nizozemsku a Lucembursku. Takové individualizované posouzení situace jednotlivých právnických osob je však *per se* nevhodné, pokud jde o uložení pokut podnikům, které tvoří hospodářskou jednotku a pouze formálně je jejími společnými nositeli několik právnických osob¹⁴¹.

217. Přesvědčivým argumentem v této souvislosti není ani znehodnocení investic v jejích třech národních dceřiných společnostech, na které si Schindler Holding stěžuje. Ve vnitřních vztazích má Schindler Holding ve svých rukou, zda pokuty uložené podniku vyrovná z majetku příslušných dceřiných společností, anebo zda za tímto účelem použije vlastní majetek jako mateřská společnost. Jak správně uvedl Tribunál, stanovení vzájemných příspěvků společností, které jsou součástí stejné skupiny, společně a nerozdílně odpovědných za platbu téže pokuty, závisí na těchto společnostech¹⁴².

136 — Rozsudek ESLP Mamidakis v. Řecko (citovaný v poznámce pod čarou 130, § 44 *in fine*, § 45 a § 47); viz také rozsudek ESLP Phillips v. Spojené království ze dne 5. července 2001 (stížnost č. 41087/98, *Sbírka rozsudků a rozhodnutí* 2001-VII, § 51) a usnesení Orion Břeclav v. Česká republika ze dne 13. ledna 2004 (stížnost č. 43783/98).

137 — Rozsudky ESLP Mamidakis v. Řecko (citovaný v poznámce pod čarou 130, §§ 47 a 48) a Buffalo v. Itálie (citovaný v poznámce pod čarou 130, § 32), jakož i usnesení Orion Břeclav v. Česká republika (citovaný v poznámce pod čarou 137).

138 — Viz zejména body 190 a 191 napadeného rozsudku.

139 — Rozsudek ESLP Mamidakis v. Řecko (citovaný v poznámce pod čarou 130, § 47 a § 48).

140 — To nemusí platit v případě, kdy je platební schopnost podniku v okamžiku uložení pokuty silně narušena v důsledku mimořádných okolností. O tom však v projednávané věci nesevěčí žádné indicie a ani Schindler se na takové mimořádné okolnosti neodvolávala.

141 — Viz k tomu mé úvahy k šestému a sedmému důvodu kasačního opravného prostředku (viz výše body 60 až 133 tohoto stanoviska).

142 — Bod 194 napadeného rozsudku.

218. Závěrem je třeba připomenout, že mateřská společnost koncernu, která vykonává rozhodující vliv na obchodní politiku svých dceřiných společností, a tudíž v rámci tohoto koncernu „tahá za nitky“, se nemůže zbavit své osobní odpovědnosti za kartelové delikty, i kdyby navenek vystupovaly jako účastníci kartelové dohody pouze dceřiné společnosti¹⁴³. Při výpočtu pokut a při posuzování platební schopnosti podniku je proto třeba zohlednit i platební schopnost mateřské společnosti.

219. Účinnost pokut ukládaných podnikům v kartelových věcech by byla závažně narušena, kdyby se při výpočtu příslušné sankce braly ohledy na vnitřní organizaci koncernu a připustilo by se, že platebně silná mateřská společnost uplatní ve svém postavení holdingové společnosti námitku znehodnocení svých investic, jinak se ale zcela distancuje od svého zavinění a odpovědnost za případné kartelové delikty se pokusí přesunout na své méně platebně schopné dceřiné společnosti, přestože vykonávala rozhodující vliv na jejich obchodní politiku.

220. Souhrnně tedy Tribunál při přezkumu práva na vlastnictví použil správná právní kritéria a na tomto základě zcela správně zamítl existenci porušení práva Schindler na vlastnictví¹⁴⁴. V souladu s tím je třeba devátý důvod hlavního kasačního opravného prostředku zamítnout.

6. Zásada proporcionality (třináctý důvod kasačního opravného prostředku)

221. Závěrem se Schindler v třináctém důvodu kasačního opravného prostředku zabývá zásadou proporcionality. Podle jejího názoru Tribunál v bodech 365 až 372 napadeného rozsudku nevěnoval této zásadě dostatečnou pozornost.

222. Při ukládání pokut za kartelové delikty musí být podle ustálené judikatury respektována zásada proporcionality¹⁴⁵. Podle čl. 49 odst. 3 Listiny základních práv má tato zásada, podle které výše trestu nesmí být nepřiměřená trestnému činu, nyní postavení základního práva.

223. Ve fázi řízení o kasačním opravném prostředku Soudnímu dvoru ovšem nepřísluší, když rozhoduje o otázce přiměřenosti pokuty, aby z důvodů ekvity nahradil svým vlastním posouzením posouzení Tribunálu, nýbrž se omezí na přezkum toho, zda se Tribunál v rámci výkonu své pravomoci soudního přezkumu v plné jurisdikci nedopustil zjevně nesprávného posouzení, například proto, že nezohlednil všechny relevantní skutečnosti¹⁴⁶. Nesprávné právní posouzení Tribunálu z důvodu nevhodné *výše pokuty* by bylo v řízení o kasačním opravném prostředku možné konstatovat pouze výjimečně, a to tehdy, když „je výše sankce je nejen nevhodná, ale také nadměrná, a to natolik, že je nepřiměřená“¹⁴⁷.

224. Není zřejmé, že by v projednávané věci došlo k takovému nesprávnému právnímu posouzení.

143 — Viz mé stanovisko ve věci Akzo Nobel a další v. Komise (citované v poznámce pod čarou 37, bod 99).

144 — Body 185 až 196 napadeného rozsudku.

145 — V tomto smyslu rozsudky Dansk Rørindustri a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 75, bod 319) a ze dne 7. ledna 2004, Aalborg Portland a další v. Komise (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P a C-219/00 P, Recueil, s. I-123, bod 365).

146 — V tomto smyslu rozsudky Aalborg Portland a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou č. 145, bod 365), Dansk Rørindustri a další v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 75, body 244 a 303), a Baustahlgewebe v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 14, bod 128).

147 — Rozsudek E.ON Energie v. Komise (citovaný v poznámce pod čarou 40, body 125 a 126).

225. Nepřijatelná je zaprvé výtky společnosti Schindler, že se Tribunál spokojil s pouhým zjištěním, že není překročena desetiprocentní horní hranice pro pokuty podle čl. 23 odst. 2 druhého pododstavce nařízení č. 1/2003, aniž provedl přezkum konkrétních okolností daného případu. Ve skutečnosti se Tribunál velmi podrobně zabýval přiměřeností pokut, které Komise uložila společnosti Schindler, přičemž se věnoval zejména takovým skutečnostem, jako je zvláštní závažnost protiprávních jednání, požadavek odrazujícího účinku sankcí, jakož i velikost a tržní moc hospodářské jednotky reprezentované Schindler jako podnikem¹⁴⁸.

226. Stejně nepřesvědčivá je zadruhé i argumentace společnosti Schindler, že při posuzování velikosti a tržní moci podniku neměla být zohledněna Schindler Holding. Jak již bylo uvedeno výše¹⁴⁹, bylo naopak právně žádoucí, aby byla zohledněna platební schopnost celého podniku Schindler včetně Schindler Holding jako mateřské společnosti.

227. V rozsahu, v němž se Schindler nakonec pokouší zpochybnit přiměřenost pokut s ohledem na jejich čistě nominální výši a odvolává se přitom na judikaturu ESLP¹⁵⁰, je třeba její argumentaci odmítnout z týchž důvodů, které jsem již uvedla výše v souvislosti s právem na vlastnictví¹⁵¹.

228. Celkově je tedy třeba zamítnout i třináctý důvod kasačního opravného prostředku.

D – Shrnutí

229. Vzhledem k tomu, že žádný z důvodů kasačního opravného prostředku uplatněných navrhovatelkami není úspěšný, je třeba tento kasační opravný prostředek zamítnout v plném rozsahu.

V – Náklady řízení

230. Bude-li kasační opravný prostředek, jak v projednávaném případě navrhuji, zamítnut, rozhodne Soudní dvůr podle čl. 184 odst. 2 jednacího řádu o nákladech řízení, přičemž podrobnosti vyplývají z článků 137 až 146 ve spojení s čl. 184 odst. 1 tohoto jednacího řádu¹⁵².

231. Z článku 138 odst. 1 a 2 ve spojení s čl. 184 odst. 1 jednacího řádu vyplývá, že účastník řízení, který neměl úspěch ve věci, bude uložena náhrada nákladů řízení, pokud to účastník řízení, který měl ve věci úspěch, požadoval; je-li neúspěšných účastníků řízení více, rozhodne Soudní dvůr o rozdělení nákladů řízení. Vzhledem k tomu, že Komise požadovala náhradu nákladů řízení a navrhovatelky neměly ve sporu úspěch, je důvodné jim uložit náhradu nákladů řízení. Navrhovatelky ponесou tyto náklady řízení společně a nerozdílně, jelikož podaly kasační opravný prostředek společně¹⁵³.

148 — K tomu viz body 367 až 370 napadeného rozsudku.

149 — Viz výše body 199 až 201, jakož i body 218 a 219 tohoto stanoviska.

150 — Schindler cituje rozsudek ESLP Mamidakis v. Řecko (uvedený výše v poznámce pod čarou 130, § 44).

151 — Viz výše zejména body 214 až 219 tohoto stanoviska.

152 — Podle obecné zásady, že nová procesní pravidla se použijí na všechny spory probíhající v době, kdy vstupují v platnost (ustálená judikatura, viz pouze rozsudek ze dne 12. listopadu 1981, Meridionale Industria Salumi a další, 212/80 až 217/80, Recueil, s. 2735, bod 9), se rozhodnutí o nákladech řízení v projednávané věci řídí jednacím řádem Soudního dvora ze dne 25. září 2012, který vstoupil v platnost dne 1. listopadu 2012 (v tomto smyslu rozsudek ze dne 6. prosince 2012, Komise v. Verhuizingen Coppens, C-441/11 P, body 83 až 85). Po obsahové stránce však nejde o rozdílné ustanovení oproti čl. 69 odst. 2 ve spojení s článkem 118 a čl. 122 odst. 1 jednacího řádu Soudního dvora ze dne 19. června 1991.

153 — Rozsudek ze dne 14. září 2010, Akzo Nobel Chemicals a Akros Chemicals v. Komise (C-550/07 P, Sb. rozh. s. I-8301, bod 123); V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 31. května 2001, D a Švédsko v. Rada (C-122/99 P a C-125/99 P, Recueil, s. I-4319, bod 65); v této věci podaly dokonce D a Švédské království dva oddělené kasační opravné prostředky, a přesto jim byla uložena společná a nerozdílná náhrada nákladů řízení.

232. Přicházelo by sice v úvahu uložit Radě, která do řízení v prvním stupni vstoupila jako vedlejší účastník řízení na podporu návrhových žádání Komise a účastnila se rovněž řízení o kasačním opravném prostředku, aby podle čl. 184 odst. 4 druhé věty jednacího řádu nesla vlastní náklady řízení¹⁵⁴. Není to však nezbytně nutné, jak vyplývá již ze znění daného ustanovení („může“). V projednávané věci podle mého názoru neexistují žádné pádné důvody k tomu, aby Rada nesla vlastní náklady. I kdybychom totiž vycházeli z předpokladu, že Rada má nezanedbatelný institucionální zájem na tom, aby byla obhájena platnost nařízení č. 1/2003, je třeba zvážit, že navrhovatelky svými námitkami směřujícími proti tomuto nařízení nepoložily žádné opravdu nové, dosud nevyjasněné právní otázky¹⁵⁵. Navrhovatelky se v tomto ohledu spíše jen pokusily o vyslání podnětu Soudnímu dvoru ke změně jeho dosavadní judikatury. Je spravedlivé, že za tento pokus nesou riziko náhrady nákladů. Soudní dvůr by jim proto měl – kromě toho, že ponесou vlastní náklady řízení – uložit náhradu nákladů řízení Rady, tak jako i v jiných případech účastníku řízení podávajícímu kasační opravný prostředek, který neměl ve věci úspěch, uložil náhradu nákladů vzniklých vedlejšímu účastníkovi řízení v prvním stupni, který do něj vstoupil na podporu návrhových žádání protistrany, pokud tento vedlejší účastník – v projednávané věci Rada – měl se svými návrhy v řízení o kasačním opravném prostředku úspěch¹⁵⁶.

VI – Závěry

233. Vzhledem k výše uvedeným úvahám navrhuji Soudnímu dvoru, aby rozhodl takto:

- „1) Kasační opravný prostředek se zamítá.
- 2) Navrhovatelky ponесou společně a nerozdílně veškeré náklady řízení.“

154 — Tak bylo rozhodnuto v rozsudku *Evonik Degussa v. Komise* (citovaném v poznámce pod čarou 75, bod 3 výroku).

155 — Tím se projednávaná věc zásadně liší od věci *Evonik Degussa v. Komise* (citované v poznámce pod čarou 75), ve které ještě mohla být platnost nařízení č. 17 pokládána za novou právní otázku zásadního charakteru. I ve věci *Inuit Tapiriit Kanatami a další v. Parlament a Rada* (C-583/11 P) je třeba objasnit dosud nevyřešenou právní otázku zásadního významu, a proto jsem Soudnímu dvoru navrhla, aby v daném případě použil čl. 184 odst. 4 druhé věty jednacího řádu a Komisi jakožto vedlejší účastníci řízení v prvním stupni uložil, aby nesla vlastní náklady (k tomu viz body 151 a 152 mého stanoviska ze dne 17. ledna 2013 v dané věci).

156 — V tomto smyslu například rozsudek ze dne 19. července 2012, *Rad v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group* (C-337/09 P, bod 112); v tomto případě byly Radě jako navrhovatelce kasačního opravného prostředku, která neměla ve věci úspěch, uloženy mimo jiné náklady Audace, vedlejší účastnice řízení v prvním stupni, která do něj vstoupila na podporu návrhových žádání protistrany a která měla se svými návrhy v řízení o kasačním opravném prostředku úspěch.